

ลักษณะและการรณรงค์ของกลุ่มอิทธิพลในการเรียกร้องขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์

ในบทนี้จะ ได้สะท้อนภาพที่ชัดเจนของกลุ่มผู้สนับสนุนกับกลุ่มผู้คัดค้านกรณีทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ในฐานะเป็นตัวกระทำทางการเมืองที่สำคัญโดยพิจารณาถึงลักษณะทั่วไปและแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มทั้งสองดังกล่าว

1. กลุ่มผู้สนับสนุนและกลุ่มผู้คัดค้านในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์
กลุ่มผู้สนับสนุนการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์

1. คณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎร

เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2531 นายยุทธ อังกินันท์ ประธานคณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว และนายพรเทพ เตชะไพบูลย์ กรรมการและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ออกมาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนว่า "คณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว จะมีการเคลื่อนไหวที่จะขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์จากสถาบันคิลิปะแห่งชิคาโก สหรัฐอเมริกา ซึ่งจะได้กำหนดวาระประชุมเร่งด่วน เพื่อหารือดำเนินการในเรื่องดังกล่าว"¹

2. คณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์
กระทรวงศึกษาธิการ

เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2531 คณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ส่งโทรเลขในนามของนายมารุต บุณาค

¹ แนวหน้า (25 มกราคม 2531) : 20.

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น ถึง Mr. Marshall Field ประธานคณะกรรมการบริหารสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก มีใจความว่า

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการขอเรียนถามสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกเป็นทางการให้กรุณาแจ้งให้เราทราบว่า ผลการพิจารณาเรื่องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ เป็นอย่างไร เรายินดีที่จะเรียนให้ทราบว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งแล้ว โดยท่านรัฐมนตรีเป็นประธานเอง เพื่อจะได้พิจารณาแก้ไขปัญหานี้ให้ได้²

3. คณะกรรมการรณรงค์กรณีทับหลัง ณ นครชิคาโก

นายประพันธ์ นันทยา ประธานคณะกรรมการรณรงค์กรณีทับหลัง ได้ทำหนังสือติดต่อกับ Mr. Luis V. Gutierrez ประธานคณะกรรมการกิจการวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ (Committee on Special Events and Cultural Affairs) สภาเมืองชิคาโก และ Mr. James N Wood ผู้อำนวยการสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก³ เพื่อเรียกร้องความชอบธรรมในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับคืนสู่ประเทศไทย

4. สมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย

เมื่อวันที่ 27 มกราคม 2531 ที่ประชุมสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย มีความเห็นที่จะส่งจดหมายเปิดผนึกถึงสื่อมวลชนในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาในการที่จะขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์⁴

² คณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ กระทรวงศึกษาธิการ, "รายงานการประชุม," 18 มีนาคม 2531.

³ คณะกรรมการรณรงค์กรณีทับหลังฯ, 21 พฤษภาคม 2531.

⁴ สารสนเทศ (กุมภาพันธ์ 2531) : 300/219.

5. ชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่น

เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2531 ชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่น ได้มีการจัดอธิบายเรื่อง "ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์สมบัติของไทย" ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านโบราณคดีมาร่วมอภิปราย⁵

6. ชมรมอนุรักษ์ศิลปะ โบราณคดีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน

เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2531 สมาชิกชมรมอนุรักษ์ศิลปะฯ ได้จัดให้มีการชุมนุมเดินชบวนเรียกร้องและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ต่อสาธารณชน

7. กลุ่มอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร

เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2531 คณะอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ยื่นจดหมายต่อ Mr. William A. Brown เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ต่อกรณีทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์

8. กลุ่มสื่อมวลชน

โดยนายยีนง โสภากุล หรือแอ๊ด คาราบาว ได้จัดทำสติกเกอร์ ข้อความ "เอาไม่เคลิ แจ็คสัน คินไป เอาพระนารายณ์คืนมา" ออกเผยแพร่แก่ประชาชนพร้อมกับออกเทปเพลงชุด "ทับหลัง" เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2531 เพื่อกระตุ้นเตือนให้ประชาชนชาวไทยรวมพลังเรียกร้องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์⁶

⁵คณะ โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, "หนังสือที่ ทม 1103/223," 2 มิถุนายน 2531.

⁶มติชน (26 ตุลาคม 2531) : 7.

9. กลุ่มประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2531 ประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์ประมาณ 20,000 คน ได้ออกมาเดินขบวนเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาส่งทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์คืน และได้มอบหนังสือผ่านนายพร อุดมพงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ในขณะนั้นถึงสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยเพื่อให้ช่วยนำทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับคืนสู่จังหวัดบุรีรัมย์ด้วย⁷

กลุ่มผู้คัดค้านการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์

สถาบันศิลปะแห่งชาติโก สหรัฐอเมริกา

เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2531 Mr. James N Wood ได้ออกมาแถลงต่อสื่อมวลชน หลังจากที่มิกระแสข่าวการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ จากประเทศไทยว่า ได้ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์มาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และจะคืนให้เมื่อได้รับโบราณวัตถุที่มีคุณค่าเท่าเทียมกันไปแลกเปลี่ยน⁸

2. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มผู้สนับสนุนในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์

ในหัวข้อดังกล่าวนี้จะได้พิจารณาลักษณะทั่วไปของกลุ่มผู้สนับสนุนในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ จำนวน 9 กลุ่ม ในแง่ของความเป็นมา วัตถุประสงค์ กิจกรรมสำคัญ ลักษณะของสมาชิก ตลอดจนแหล่งเงินทุนสนับสนุนการเข้าร่วมสนับสนุนในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์

2.1 คณะกรรมการวิชาการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎร

คณะกรรมการวิชาการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎรถือกำเนิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่มีความสลับ

⁷ เอกสารประมวลข่าว ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ปราสาทหินพนมรุ้ง จ.บุรีรัมย์.

⁸ เรื่องเดียวกัน.

ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้งานของฝ่ายนิติบัญญัติได้ขยายตัวตามไปด้วย ดังจะเห็นได้จากในปี พ.ศ. 2528 โครงสร้างย่อยของฝ่ายนิติบัญญัติได้เกิดขึ้นใหม่มากมาย อาทิเช่น ได้มีการแยก คณะกรรมการวัฒนธรรม ออกจากคณะกรรมการการศึกษาและวัฒนธรรม โดยเพิ่ม บทบาทและหน้าที่ให้คณะกรรมการวัฒนธรรมดูแลรับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยว^๙ ซึ่ง คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่หลักในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องตลอดจนการศึกษาและรวบรวมข้อมูล แสวงหาข้อเท็จจริง และความเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนิติบัญญัติ ที่มีขอบเขตของกิจกรรมที่เฉพาะเจาะจง และชัดเจนนั่นเอง นอกจากนี้กิจกรรมที่ผ่านมาของ คณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ การเคลื่อนไหวด้านการอนุรักษ์ศิลป วัฒนธรรมของชาติ โดยเฉพาะการเรียกร้องในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์จากสถาบัน ศิลปะชิคาโก สหรัฐอเมริกา ซึ่งสมาชิกของคณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 19 คน ซึ่งได้รับการเสนอชื่อจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยมี สมาชิกรับรองเสียงไม่น้อยกว่า 5 คน และกรรมการจะเป็นผู้เลือกประธานและเลขานุการ^{๑๐} ปราบกวนว่านายยุทธ อังกินันท์ ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการฯ และนายเรวูดี จินดาพล ดำรงตำแหน่งเลขานุการคณะกรรมการฯ แหล่งเงินทุนสนับสนุนกิจกรรมได้รับจากเงินงบประมาณแผ่นดิน ส่วนกิจกรรมการเข้าร่วมในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์นั้น นายพรเทพ เตชะไพบูลย์ หนึ่งในคณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎรเปิดเผยว่า จุดเริ่มต้นในการเคลื่อนไหวขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ก็คือ

ในฐานะที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดบุรีรัมย์ และกรรมการ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ซึ่งได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพย์สินทาง โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม กอปรกับเพื่อเป็นการถวายแด่องค์สมเด็จพระรัตนราชสุตา

^๙ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การพัฒนาสมรรถนะขององค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2529), หน้า 1-5.

^{๑๐} ข้อบังคับการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522.

ในวันเปิดปราสาทหินแห่งนี้¹¹ ซึ่งความเห็นของนายพรเทพ เตชะไพบูลย์ ในการที่ออกมาเคลื่อนไหวขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์นั้นสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนายนิลฐ เจริญวงศ์ ต่อกรณีดังกล่าวว่า "สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เข้าร่วมในครั้งนี้ เพราะเป็นผู้แทนของจังหวัดบุรีรัมย์ และทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ก็เป็นสมบัติของบุรีรัมย์"¹² สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานของคณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวจะเน้นการติดต่อส่วนตัว เพราะผู้ที่ครอบครองทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์อ้างว่าเป็นของส่วนตัวโดยจะพยายามชี้ให้เห็นว่า ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์เป็นสมบัติของโลก¹³ ตลอดจนทำหนังสือถึงบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือในการช่วยผลักดันในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงการต่างประเทศ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐอีลีเลียนยส์ 3 คน ได้แก่ Dan Rostenkowski, Cardiss Collins และ Frank Annuncio¹⁴ ตลอดจนคณะกรรมการต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา ได้แก่ Chairborue Pell และ Dante B. Fascell¹⁵

2.2 คณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ กระทรวงศึกษาธิการ

คณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ กระทรวงศึกษาธิการ เกิดจากการแต่งตั้งของกลไกรัฐ คือ กระทรวงศึกษาธิการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การขอทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติได้คืนมาจากสถาบันศิลปะ

¹¹พรเทพ เตชะไพบูลย์, "หนังสือที่ พ.ท. 009/2531," 5 กุมภาพันธ์ 2531.

¹²สัมภาษณ์ นิลฐ เจริญวงศ์, อดีตหัวหน้าฝ่ายวิชาการ กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 20 กรกฎาคม 2533.

¹³แนวหน้า (15 กุมภาพันธ์ 2531) : ไม่มีเลขหน้า.

¹⁴งานวิชาการ กองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ, "หนังสือ ที่ วก. 399/2531," 19 กุมภาพันธ์ 2531.

¹⁵พรเทพ เตชะไพบูลย์, "หนังสือที่ พ.ท.0013/2531," 11 กุมภาพันธ์ 2531.

แห่งชิคาโก สหรัฐอเมริกา โดยเร็ว ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายมารุต บุณนาค) เป็นประธานคณะกรรมการ, รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (พลเอกมานะ รัตนโกเศศ) และนายยุทธ อังกินันท์ เป็นรองประธานคณะกรรมการ โดยมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์, คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ, นายพรเทพ เตชะไพบูลย์, นายจรินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์, นายณรงค์ นุ่นทอง และนายนิคม มุลิกะคามะ¹⁶ จะสังเกตว่า คณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ กระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วยตัวแทนภาคราชการ และกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นผู้แทนของประชาชน และบางคนอาจเป็นสมาชิกของกลุ่มอื่นด้วย (คณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎร) ดังเช่น นายพรเทพ เตชะไพบูลย์, นายจรินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์ รวมทั้งนายยุทธ อังกินันท์ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากกลุ่มบุคคลดังกล่าวข้างต้นเป็นผู้ดำเนินการในการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งทราบข้อมูลเกี่ยวกับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์พอสมควรและต้องการให้การดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมา ก็ได้แต่งตั้งให้ ศาสตราจารย์ ม.จ.

สุภัทรดิศ ดิศกุล ผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดีผู้หนึ่งของไทย เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการชุดดังกล่าวนี้ ซึ่งท่านได้ให้ความคิดเห็นถึงสาเหตุการแต่งตั้งในประเด็นที่น่าสนใจว่า

ตอนแรกผมไม่ได้เป็นกรรมการเลย คนที่รู้เรื่องดีที่สุดคือผมไม่ได้เป็นกรรมการ พวกผู้แทนก็จะหาเสียง ผมไม่ว่าอะไรก็เฉย ๆ พอไม่สำเร็จจึงตั้งผมเป็นกรรมการ ผมไม่ได้เกี่ยวข้องกับนักการเมืองเลย หากทางออกไม่ได้ จึงเชิญผมไปเป็นกรรมการตอนแรกกระทรวงศึกษาธิการเสนอชื่อ แต่ถูกต้องออกโดยไม่ทราบเหมือนกัน¹⁷

¹⁶ กระทรวงศึกษาธิการ, "คำสั่งที่ 186/2531," 17 มีนาคม 2531.

¹⁷ สัมภาษณ์ ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, เรื่องเดียวกัน.

ความคิดเห็นดังกล่าวข้างต้นได้สะท้อนภาพการเมืองไทยในเรื่องของผลประโยชน์เป็นอย่างดีซึ่งผู้วิจัยจะไม่ขอก้าวในการวิจัยครั้งนี้

สำหรับบทบาทของคณะกรรมการทวงคืนฯ ต่อกรณีดังกล่าวคือ การแถลงการณ์การดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ของกรมศิลปากร เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2531 มีสาระที่สำคัญดังนี้

กรมศิลปากรได้ดำเนินการทันทีเมื่อได้ทราบข่าวว่า คณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎรโดยนายพรเทพ เตชะไพบูลย์จะเดินทางไปเจรจาขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์จากสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก สหรัฐอเมริกา โดยมีหนังสือติดต่อไปยังบุคคลต่าง ๆ ขอความร่วมมือและความช่วยเหลือเพื่อผลของการเจรจา ในขณะเดียวกัน กรมศิลปากรได้ประสานงานชี้แจง และให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการรณรงค์ของสถาบัน ชมรม สมาคม และกลุ่มผู้สนใจตลอดเวลา รวมทั้งได้เตรียมให้คณะผู้แทนหน่วยประจำชาติไทยในสหภาพรัฐสภา (IPU) ที่จะไปประชุม ณ ประเทศกัวเตมาลา...

กรมศิลปากรในฐานะหน่วยงานของรัฐในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการพยายามดำเนินการแล้วในทุกทาง แต่ก็ไม่แถลงเป็นทางการก็เพราะต้องรอคำตอบเป็นลายลักษณ์อักษร¹⁰

นอกจากนี้คณะกรรมการทวงคืนฯ ได้ส่งผู้แทนจำนวน 2 คน คือ ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล และนายพิสิฐ เจริญวงศ์ เดินทางไปเจรจากับผู้แทนของสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2531 รวมทั้งได้แถลงข่าวโต้ตอบสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกที่ บิดเบือนความจริงและกล่าวหารัฐบาลไทยไม่ตอบจดหมาย ณ First United Methodist Church, ชิคาโก เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2531 ตลอดจนได้ลงข้อความ

¹⁰ กรมศิลปากร, "คำชี้แจงกรณีทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์," 18 มีนาคม 2531.

โต้ตอบในทำนองเดียวกันในหนังสือพิมพ์ Chicago Tribune ฉบับวันที่ 13 กันยายน 2531¹⁹ การดำเนินการดังกล่าวของคณะกรรมการท้องถิ่นฯ ส่วนใหญ่ได้รับเงินสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน

2.3 คณะกรรมการแรงค์กรณัทบหลัง ๗ นครชิคาโก (Thai Vishnu Lintel Committee)

คณะกรรมการแรงค์กรณัทบหลัง ๗ นครชิคาโก เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มคนไทยอันประกอบด้วยสมาคม ชมรม และกลุ่มบุคคลที่เป็นคนไทยและคนต่างชาติในเมืองชิคาโก และเมืองใกล้เคียง ได้แก่ Thai Association of Greater Chicago, ชมรมพยาบาลไทย ๗ นครชิคาโก, ชมรมแพทย์ไทยตะวันตกกลาง, ชมรมคนไทย ๗ อินลิเนอเยส์, ชมรมคนไทยทางตอนใต้ ๗ นครชิคาโก, ชมรมสื่อมวลชนไทย ๗ อินลิเนอเยส์, ชมรมกอล์ฟไทย, ศูนย์ทรัพยากรบุคคลไทย ๗ นครชิคาโก, ศูนย์วัฒนธรรมไทย, ชมรมชาวพุทธไทย, กลุ่มเพื่อนผู้สื่อข่าวไทย, นิตยสารลีลา, หนังสือพิมพ์ชิคาโกไทยไทมส์, เอเชียเนโอสต์, หนังสือพิมพ์ประชาชาติ และสมาคมนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา จะเห็นได้ว่า สมาชิกประกอบด้วยบุคคลหลายประเภททั้งในภาครัฐการและภาคเอกชนไม่ว่าจะเป็นนักธุรกิจ นักวิชาการ และบุคคลทั่วไป โดยนายประพันธ์ นันทยา ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการ, นายวุฒิศักดิ์ ลากเจริญวงศ์ รองประธานคณะกรรมการ และนายอนันต์ ศิริสมบัติวัฒนา เลขานุการคณะกรรมการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการเรียกร้องให้สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกส่งทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับคืนสู่ประเทศไทย²⁰ สำหรับกิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินงานของคณะกรรมการแรงค์กรณัทบหลัง ๗ นครชิคาโก จะเน้นการให้ข้อมูลกับสื่อมวลชนโดยผ่านหนังสือพิมพ์สภาเมืองชิคาโก และบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้อง อาทิ Mr. Luis V. Gutierrez ประธานคณะกรรมการกิจการวัฒนธรรมและกิจกรรมพิเศษ (Committee on Special Events and Cultural

¹⁹ Chicago Tribune, Voice of the people, (September 13, 1988)

²⁰ คณะกรรมการแรงค์กรณัทบหลังฯ, 6 มิถุนายน 2531.

Affairs) เป็นต้น โดยมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนกิจกรรม ซึ่งส่วนใหญ่มาจากการบริจาคของสมาชิกและการจัดงานในโอกาสต่าง ๆ เช่น การจัดงานราตรีที่ภัตตาคารนารายณ์บรมมลินทร์ เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2531 ณ ร้านอาหาร Bangkok Place ซึ่งมีผู้ร่วมงานประมาณ 100 คน และรวบรวมเงินบริจาคได้ประมาณ 2,500 เหรียญสหรัฐ²¹

2.4 สมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย (Archaeological Association of Thailand)

สมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย, เรียกชื่อย่อว่า "AAT" หรือ "สบท" เกิดจากการรวมตัวของนักโบราณคดีและบุคคลที่สนใจและเกี่ยวข้องในวงการโบราณคดีจำนวนหนึ่ง เมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา ที่มีความสนใจต่อการศึกษาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร²² โดยบริหารงานในรูปของคณะกรรมการ ปัจจุบันศาสตราจารย์ มจ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ดำรงตำแหน่งนายกสมาคม และกรรมการอีกจำนวน 20 คน อันประกอบด้วยบุคคลที่ทำงานในภาคราชการและภาคเอกชน อาทิเช่น นายพุ่ม วีระประเสริฐ อดีตคณบดีคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, นายนิสิฐ เจริญวงศ์ กองโบราณคดี กรมศิลปากร, นางรัชวดี ศรีประพันธ์ กองนโยบายแผนสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, พ.ต.วัชระ วีระวงศ์ กรมแผนที่ทหาร, นายกฤษ เหลือลมัย สำนักนิมน์เมืองโบราณ และนางสาวสมหญิง ศิริวัฒนพงศ์²³ เป็นต้น วัตถุประสงค์ที่สำคัญของสมาคมฯ ก็คือ 1. สืบวิจัย ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับวิชาโบราณคดี และวิชาที่เกี่ยวข้อง 2. ส่งเสริมสนับสนุนให้การศึกษา แนวความคิด และข้อเสนอแนะแก่สาธารณชนทั่วไป และหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจใน

²¹ กองเผยแพร่ กรมสารนิเทศ, "หนังสือที่ กต 0703/ว 50041,"

26 กรกฎาคม 2531.

²² สัมภาษณ์ พุ่ม วีระประเสริฐ, อุปนายกสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย, 25 ธันวาคม 2533.

²³ เอกสารเผยแพร่ของสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย (อัดสำเนา).

คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมของชาติ 3. ส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ด้วยวิธีการที่เหมาะสมถูกต้อง ตลอดจนแลกเปลี่ยนข้อมูลและความช่วยเหลือทางวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกประเทศ²⁴ กิจกรรมหลักของสมาคมฯ ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อข้างต้น กล่าวคือ การสำรวจ ศึกษา วิจัย สนับสนุน และเผยแพร่เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนกิจกรรมจากค่าจดทะเบียนและค่าบำรุงประจำปีของสมาชิกประเภทต่าง ๆ และผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของสมาคมรวมทั้งทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้ อนึ่ง สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมเรียกร้องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับคืนสู่ประเทศไทยนั้น นายพศ วีระประเสริฐ กล่าวถึงที่มาได้อย่างชัดเจนว่า

ตอนนั้นผมเป็นคนบดเคี้ยว โบราณคดีและอุปนายกสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย ได้รับการติดต่อจากสมาคมคนไทยที่ชิคาโก อยากจะให้สมาคมช่วยในการสร้างกิจกรรมอะไรสักอย่างหนึ่งขึ้นมาขอรับการเคลื่อนไหวที่สหรัฐอเมริกา จึงเห็นว่ากรณีนี้มันไม่เหมือนกรณีอื่น ๆ ที่เคยเกิดขึ้น คณะโบราณคดีซึ่งมีการเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ เป็นผู้ริเริ่ม กระตุ้น ซึ่งพอกระตุ้น มันไม่มีพลังและไม่ค่อยเกิดอะไรขึ้นมา กรณีทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์เป็นเรื่องที่ดีที่สุด เพราะว่าเป็นการริเริ่มโดยคนไทยกลุ่มหนึ่งที่ชิคาโกที่ลุกขึ้นมาต่อสู้ในเรื่องศิลปวัฒนธรรมของชาติ ปราบการนี้เราดีใจและหนุนเขาเต็มที่เลย มันไม่ได้มีอะไรเป็นพิเศษแต่เราเห็นว่า เงื่อนไขต่าง ๆ และภาวะแวดล้อมมันเอื้ออำนวย เราสามารถทำให้เรื่องนี้เอิกเกริก มีความสำคัญและได้รับความสนใจสูง²⁵

²⁴ ข้อบังคับของสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย (อัดสำเนา).

²⁵ สัมภาษณ์ พศ วีระประเสริฐ, เรื่องเดียวกัน.

สำหรับบทบาทของสมาคมฯ ต่อกรณีดังกล่าวนี้ คือ การจัดอภิปรายจำนวน 3 ครั้ง ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง "ปัญหาการลักลอบนำโบราณวัตถุออกนอกประเทศและแนวทางแก้ไข" เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2531, โดยประสานงานหรือประชุมกับสมาคมหรือหน่วยงานที่สนใจ และแสดงบทบาทในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเหมือนกัน เช่น ชมรมนักศึกษา 15 สถาบัน, ชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นเมือง และสมาคมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ตลอดจนทำหนังสือที่มีข้อความที่ให้รัฐบาล พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเร่งดำเนินการปรับปรุงนโยบาย และแผนงานในการพิทักษ์และสงวนรักษาโบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ ตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ของชาติทั้งระยะสั้นและระยะยาวโดยให้ดำเนินการ

1. ปรับปรุงแก้ไขมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการลักลอบ ขุดค้น ทำลาย ดัดแปลงแก้ไข นำออก ขี้ขาย หรือยกย้ายโบราณวัตถุสถานโดยมิชอบ
2. ศึกษาวิเคราะห์ข้อตกลงระหว่างประเทศที่ว่าด้วยความร่วมมือในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ทั้งในระดับทวีปหรือภูมิภาคโดยเฉพาะสนธิสัญญาและอนุสัญญาที่ทำกับประเทศสหรัฐอเมริกา
3. ส่งเสริมให้มีการศึกษา เผยแพร่ความรู้ และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคุณค่าและความหมายของโบราณวัตถุสถานต่อเอกลักษณ์ และพัฒนาการทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและชาติ
4. กำหนดและควบคุมดูแลให้ข้าราชการทุกกระทรวง ทบวง กรม มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ในการพิทักษ์รักษาโบราณวัตถุสถานของชาติมากขึ้น โดยเฉพาะข้าราชการฝ่ายปกครองในส่วนภูมิภาค²⁶

²⁶สมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย, ตุลาคม 2531.

2.5 ชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่น

ชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่น เกิดจากการรวมตัวของบุคคลที่จบการศึกษาจากคณะ โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่มีความสนใจต่อการศึกษาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติจำนวนหนึ่ง ประมาณ 7 คน อาทิเช่น นายกฤษ เหลือลมัย สำนักพิมพ์เมืองโบราณ นายสุจิตต์ วงษ์เทศ วารสารศิลปวัฒนธรรม นายวิจารณ์ นิตาสผล, นายมน กสิปทอง เป็นต้น²⁷ ซึ่งมักเป็นบุคคลที่ชอบทำกิจกรรม หรือรณรงค์ โดยมีวัตถุประสงค์ 1. แลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม 2. ส่งเสริมและสนับสนุนศิลปวัฒนธรรมของชาติ 3. เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์สยามรัฐ, หนังสือพิมพ์มติชน เป็นต้น สำหรับกิจกรรมหลักของชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่นส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อดังกล่าวข้างต้น โดยแหล่งเงินทุนสนับสนุนกิจกรรมนั้นจะ ได้มาจากการบริจาคของสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งการจัดนำเที่ยว

ความเหมือนกันของชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่นกับสมาคม โบราณคดีแห่งประเทศไทยอยู่ที่ลักษณะการ เกิดและสมาชิกซึ่งบางคนอาจเป็นสมาชิกของทั้งสองสถาบันในแง่ของความแตกต่างอยู่ที่ว่าสมาคม โบราณคดีแห่งประเทศไทยมีลักษณะองค์กรที่เป็นทางการและการแสดงบทบาทชัดเจนและต่อเนื่องมากกว่าชมรมนัก โบราณคดีสมัครเล่น

สำหรับบทบาทของชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่นต่อการเรียกร้องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์นั้นได้แก่ การจัดอภิปรายเรื่อง "ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์สมบัติของไทย" เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2531 ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร และการทำหนังสือในนามของชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่นถึง พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นให้เร่งรัดการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์และศิลปวัตถุของชาติชิ้นอื่น ๆ ที่ถูกโจรกรรมไปไว้ยังต่างประเทศ รวมทั้งให้กำหนดนโยบายด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติให้ชัดเจนโดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

²⁷ สัมภาษณ์ วิไลรัตน์ คงศิริ, นักศึกษาคณะ โบราณคดี ชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยศิลปากร, 30 ธันวาคม 2533.

1. รัฐบาลควรมีนโยบายที่เด่นชัดในด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นชาติ
2. รัฐบาลควรใช้เรื่องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ และศิลปโบราณวัตถุอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้คืนเป็นประเด็นต่อสู้กับสหรัฐอเมริกาในเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์หรือทรัพย์สินทางปัญญา
3. ทบทวนพิจารณาในเรื่องกฎหมายเพื่อดำเนินคดีกับผู้ขโมยสมบัติของชาติและลักลอบนำออกนอกประเทศรวมทั้งปรับปรุงพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ให้สอดคล้องกับสากล
4. ขอความร่วมมือไปยังองค์กรต่าง ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือแก่สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกให้ระงับการช่วยเหลือสนับสนุนจนกว่าสถาบันจะคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้กับประเทศไทย
5. ทำสัญญาทวิภาคีกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เช่นเดียวกับที่สหรัฐอเมริกาทำกับประเทศเม็กซิโก²⁰

นอกจากนี้ชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่น ได้จัดทำสื่ออียิตมิภาพทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ และข้อความประณามสหรัฐอเมริกาออกจำหน่าย ตลอดจนได้จัดทำจุลสารชื่อ "คันนาย" จำนวน 10 ตอนเป็นเรื่องเกี่ยวกับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบันออกเผยแพร่แก่สาธารณชนทั่วไปเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมกันในการปกป้องศิลปวัตถุของชาติ รวมทั้งเขียนบทความเป็นภาษาอังกฤษชื่อ "The West's Plunder of the East or the Evil Empire" ที่พยายามกระตุ้นให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกา รวมทั้งชาวอเมริกันยึดมั่นในหลักแห่งนิติธรรมระหว่างประเทศ โดยคาดหวังว่าสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกจะต้องคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับคืนสู่ประเทศไทย²¹

²⁰ ชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่น, "หนังสือไม่มีเลขที่," 5 ตุลาคม 2531.

²¹ "The West's Plunder of the East or The Evil Empire"

2.6 ชมรมอนุรักษ์ศิลป, โบราณคดีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ชมรมอนุรักษ์ศิลป, โบราณคดีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เกิดขึ้นจากการรวมตัวของนักศึกษาคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อปีพ.ศ. 2523 ซึ่งแต่เดิมชื่อ "ชมรมโบราณคดี สโมสรนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร" สังกัดฝ่ายวิชาการ แล้วเปลี่ยนชื่อเป็น "ชมรมอนุรักษ์ศิลป, โบราณคดีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน" สังกัดฝ่ายศิลปวัฒนธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2528 ซึ่งสมาชิกเป็นนักศึกษาปัจจุบันของคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของนางสาววิไลรัตน์ คงศิริว่า

มีการตั้งชมรมนี้ขึ้นเกือบ 10 ปี โดยนักศึกษาที่เรียนวิชาเอก/โท โบราณคดี จำนวนหนึ่ง เขากระตือรือร้นอยากจะทำงาน ทำกิจกรรม ร่วมรณรงค์ ร่วมสร้างสำนึกให้กับสาธารณชน เขาก็รวมตัวกันตั้งเป็นชมรม

หลัง 14 ตุลาคม 2516 รูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยเปลี่ยนไปมาก นิสิต-นักศึกษาจะได้รับเสรีภาพ เพราะฉะนั้นทุกมหาวิทยาลัยจะมีชมรมอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมพื้นบ้าน^{๑๐}

สมาชิกของชมรมอนุรักษ์ศิลป, โบราณคดีและวัฒนธรรมพื้นบ้านมีนายมนโกลีบทอง เป็นประธาน ซึ่งมีคณะกรรมการประกอบด้วย นายเทพร เหมวรรณวัตติกุล, น.ส.พัชรี คุณะสาร, น.ส.สมหญิง ศรีวัฒนพงศ์, น.ส.วัชกนีย์ เสนาะลำ, นายพิษณุ วริรักษ์, น.ส.ดวงกมล ยุทธเสรี, นายศรัณย์ ทองปาน, ม.ล.เฉลิมกิติ จักรพันธ์, น.ส.มลฤดี อัครพลังกุล และ นายพลกฤษณ์ แย้มกลิ่น โดยอาจารย์มยุรี วีระประเสริฐ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา วัตถุประสงค์ของชมรมฯ คือ 1. เผยแพร่ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยให้กว้างขวาง 2. รณรงค์ในการอนุรักษ์ศิลปะ โบราณคดีและวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ให้อนุชนรุ่นหลัง 3. เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรักและความห่วงใยในวัฒนธรรมไทยให้

^{๑๐}สัมภาษณ์ วิไลรัตน์ คงศิริ, เรื่องเดียวกัน.

แก่นุชนเพื่อเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นไทย^๑ กิจกรรมหลักของชมรม ได้แก่ การจัด นิทรรศการท้องถิ่น และการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่ประชาชนทั่วไปในรูปแบบของโครงการทัศนศึกษา อาทิเช่น ทัวร์ล่องคลองบางกอกน้อย, ทัวร์จากป่าโมกถึง สรรค์บุรี และทัวร์เที่ยวราชบุรี-ชมของดีเมืองเพชร รวมทั้งจัดอภิปรายด้านศิลปวัฒนธรรม อาทิเช่น อภิปราย "อนุรักษ์อย่างไรไม่ต้องพึ่งรัฐ" หรือ "จากจารึกหลักที่ 1 สู่เงื่อนงำทาง ประวัติศาสตร์สุโขทัย" ตลอดจนการจัดทำวารสาร "คั่นช่อง"

อย่างไรก็ตาม สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมเรียกร่องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับคืนสู่ประเทศไทย เกิดจากการชักชวนของคุณสุจิตต์ วงษ์เทศ อดีตบัณฑิตรุ่นพี่ มหาวิทยาลัยศิลปากร และเห็นว่าตรงกับวัตถุประสงค์ของชมรม ซึ่งมีน้ำหนักเพียงพอในการที่จะได้ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับคืนสู่ประเทศไทย โดยชมรมอนุรักษ์ศิลป, โบราณคดีและ วัฒนธรรมพื้นบ้านได้แสดงบทบาทต่อกรณีดังกล่าวคือ การเดินขบวนเรียกร่องให้ประชาชนทั่วไป ได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ และการยื่นหนังสือเปิดผนึกถึงประธานาธิบดี เรแกน (ขณะนั้น) ผ่านสถานทูตสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทย รวมทั้งยื่นจดหมายต่อ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น ประจำประเทศไทย ให้ยับยั้งการให้เงินสนับสนุนแก่สถาบันศิลปะแห่งชิคาโก ตลอดจนจัดทำสื่อยึดเขียนข้อความว่า "Tablan Stolen from Thailand" ออกจำหน่าย^๒

2.7 กลุ่มอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร

กลุ่มอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร เกิดจากการรวมตัวของ อาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากรในขณะนั้นที่ตระหนักถึงคุณค่าของการอนุรักษ์มรดกทาง วัฒนธรรมของชาติโดยเฉพาะในส่วนของคณะโบราณคดี สมาชิกประกอบด้วยนายคุณ วิระประเสริฐ วัฒนประดิษฐ์ โบราณคดีในขณะนั้นเป็นหัวหน้ากลุ่ม รวมทั้งคณาจารย์และนักศึกษา อาทิเช่น นางสาวรัศมี

^๑ เอกสารเผยแพร่ของชมรมอนุรักษ์ศิลป, โบราณคดีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน.

^๒ สัมภาษณ์ วิไลรัตน์ คงศิริ, เรื่องเดียวกัน.

ชูทรงเดช, น.ส.ประภัสสร โปธิรักษา เป็นต้น โดยมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนจากเงินส่วนตัวของสมาชิก และบางส่วนเป็นเงินจากสโมสรนักศึกษา

ส่วนบทบาทของกลุ่มอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากรต่อการเรียกร้องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ คือ การยื่นเจตนาต่อ Mr. William A. Brown เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยในขณะนั้น โดยแถลงการณ์ต่อสื่อมวลชนมีข้อความที่เป็นสาระสำคัญ ดังนี้

ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ได้ถูกรับครอบครองโดยชาวอเมริกันบางกลุ่มที่ได้สิทธิจากรัฐบาลอเมริกาในการตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นเพื่อถือกรรมสิทธิ์ในสมบัติของไทย หากแต่เราและท่านย่อมทราบดีอยู่ว่า ความชอบธรรมที่แท้จริงย่อมอยู่เหนือกฎเกณฑ์ใด ๆ ที่สร้างขึ้นมาจากภายหลังเมื่อเอาเปรียบผู้อื่น วันชาติอเมริกาคือวันภูมิใจในสิ่งที่สร้างอเมริกา ดังนั้นสิ่งใดที่ไม่ใช่คุณค่าของอเมริกาก็ส่งกลับคืนมาอย่างที่เดิม เพื่อความภาคภูมิใจและคุณค่าที่สมบูรณ์ของมัน³³

นอกจากนี้ก็มีการจัดอภิปรายจำนวน 4 ครั้ง ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในหัวข้อเรื่อง "ปัญหาการลักลอบนำโบราณวัตถุออกนอกประเทศและแนวทางแก้ไข" เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2531, "ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์เป็นสมบัติของไทย" เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2531, "โบราณวัตถุไทยในต่างประเทศ" เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2531 และ "การเจรจาเรื่องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์" เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2531³⁴ ตลอดจนการทำหนังสือถึง พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น เพื่อเสนอแนวทางการดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชาติและเผยแพร่แนวทางการดำเนินงานต่อหนังสือพิมพ์ พอสรุปได้ดังนี้

³³ เอกสารเผยแพร่ของกลุ่มอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร.

³⁴ รายงานความเคลื่อนไหวของคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร กรณีทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์, 2531.

1. แต่งตั้งคณะทำงานหรือคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติเพื่อสามารถตัดสินใจ กำหนดนโยบายและติดตามการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. แสวงหาแนวทางในการดำเนินการทางกฎหมายกับสถาบันศิลปะแห่งซิดาโก
3. แสวงหาความร่วมมือและความสนับสนุนจากประชาคมระหว่างประเทศในการดำเนินงาน เพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
4. พิจารณาแก้ไข ปรับปรุงพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ให้เหมาะสมกับสภาวะการณปัจจุบัน^{๓๕}

กลุ่มดังกล่าวนี้ได้สะท้อนถึงลักษณะการรวมตัวแบบหลวม ๆ ที่เกิดขึ้นมาเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อดำเนินการเรียกร้องกับหลังนารายณ์บรมลินิก์กลับคืนสู่ประเทศไทย เมื่อกิจกรรมดังกล่าวสิ้นสุดลงก็จะสลายตัวไปทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

2.8 กลุ่มสื่อมวลชน

กลุ่มสื่อมวลชนประกอบด้วย กลุ่มหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยและวงดนตรีคาราบาว ได้แก่ หนังสือพิมพ์แนวหน้า, หนังสือพิมพ์สยามรัฐ, หนังสือพิมพ์มติชน และหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ รวมทั้ง นายยีนยง โอภากุล หรือคนทั่วไปรู้จักในนาม "แอ๊ด คาราบาว" แห่งวงดนตรีคาราบาว ได้เป็นกลุ่มที่เสนอข้อมูล ความคิดเห็นของบุคคลและ/หรือกลุ่มบุคคลที่สนับสนุนการขอคืนกับหลังนารายณ์บรมลินิก์ไปสู่สาธารณชน โดยมีความสำนึกร่วมกันต่อการอนุรักษ์ศิลปวัตถุของชาติ ซึ่งมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนจากการดำเนินกิจการธุรกิจของตน

^{๓๕} คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, "หนังสือไม่มีเลขที่," 5 ตุลาคม 2531.

สำหรับบทบาทของกลุ่มหนังสือพิมพ์ต่อการเรียกร้องทับหลังนารายณ์
บรรทมสินธุ์ คือ การตีพิมพ์ข้อมูล และ/หรือความคิดเห็นของบุคคลและ/หรือกลุ่มบุคคล อาทิเช่น
การตีพิมพ์จดหมายเปิดผนึกจากประชาชนชาวไทยไปสู่ประชาชนชาวอเมริกัน เมื่อวันที่ 8
กุมภาพันธ์ 2531 ดังมีข้อความดังต่อไปนี้

พนมรุ้งเป็นแคว้นแคว้นสำคัญของไทยเมื่อเกือบพันปีที่ผ่านมามี กษัตริย์ที่ครอบครอง
ดินแดนนี้ได้ใช้แรงงานที่มีฝีมือในการก่อสร้างและแกะสลักหินสร้างปราสาทหินขึ้นบน
ยอดเขาเตี้ย ๆ ตั้งชื่อว่า ปราสาทเขาพนมรุ้ง ปัจจุบันอยู่ในท้องที่อำเภอนางรอง
จังหวัดบุรีรัมย์

วันนี้ได้มีคำวิจารณ์ในนามของปวงชนชาวอเมริกันในหน้าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ
ขอแท่งหินทับหลังที่แกะสลักกลายเป็นรูปนารายณ์บรรทมสินธุ์อันเป็นส่วนเอกสิทธิ์
ความคุ้มกัน ตลอดจนอนุกรรมทางสหรัฐฯ โดยที่เจ้าหน้าที่ทางการของไทยเพิ่งทราบ
เมื่อตกไปอยู่ในมือของมูลนิธิอัลสตอร์ฟอันเป็นมูลนิธิส่วนตัวของนายเจมส์ ดับบลิว
อัลสตอร์ฟ และขณะนี้ได้เปิดแสดงอยู่ที่สถาบันศิลปะแห่งชิคาโก สหรัฐอเมริกา

ความพยายามในอันที่จะขอเอาแผ่นศิลานี้เป็นส่วนประกอบส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง
ทางศิลปะสถาปัตยกรรมชิ้นเอกชิ้นนี้คืนกลับมายังประเทศไทยนั้น ยังไม่สามารถ
บรรลุผลไม่ว่าจะเป็นการพยายามของทางราชการหรือเอกชนไทยต่อทางการหรือ
เอกชนสหรัฐอเมริกา

ขณะนี้การบูรณะปราสาทหินเขาพนมรุ้งใกล้จะเสร็จเรียบร้อยแล้วและพร้อมที่จะทำพิธี
เปิดในเดือนเมษายนนี้ โดยฉันว่าจะใช้ความพยายามเอาคืนมาให้ได้

เราเชื่อว่าประชาชนชาวอเมริกันเพื่อนของเราคงจะสนับสนุนการต่อต้านการ
ขโมยศิลปวัตถุข้ามชาติในครั้งนี้^{๓๖}

^{๓๖} จดหมายเปิดผนึกจากประชาชนชาวไทยสู่ประชาชนชาวอเมริกัน.

ในกรณีของกลุ่มหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยและวงดนตรีคาราบาวได้ออกมาเคลื่อนไหวต่อกรณีดังกล่าว เนื่องจากความสำคัญในบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนต่อสังคม โดยเฉพาะวงดนตรีคาราบาว เป็นวงดนตรีที่พยายามประยุกต์แนวเพลงให้ร่วมสมัยมากขึ้น ซึ่งแฝงความหมายไว้ในแนวดนตรีสมัยใหม่ โดยการนำเหตุการณ์หรือปัญหาบ้านเมืองที่อยู่ในความสนใจของประชาชนทั่วไปในช่วงเวลานั้น ๆ ถ่ายทอดออกมาเป็นบทเพลง^{๓๗} โดยเฉพาะเทปเพลงชุด "ทับหลัง" ได้ใช้เวลาผลิตผลงานถึง 4 เดือนนับตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2531 จนสามารถสร้างจิตสำนึกร่วมกันของประชาชนชาวไทยต่อการเรียกร้องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์จากสถาบันศิลปะแห่งซิกาโกได้เป็นอย่างดี

2.9 กลุ่มประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์

สำหรับกลุ่มนี้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นมาเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อดำเนินการเรียกร้องขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์จากสถาบันศิลปะแห่งซิกาโกกลับคืนสู่ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ดังคำให้สัมภาษณ์ของประชาชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์ต่อสื่อมวลชนว่า "ในฐานะที่ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์เป็นสมบัติของคนไทยโดยเฉพาะของจังหวัดบุรีรัมย์ เราจะเรียกร้องให้ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับคืนสู่จังหวัดบุรีรัมย์โดยเร็วที่สุด"^{๓๘}

สำหรับบทบาทของกลุ่มประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์ต่อการเรียกร้องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ คือ เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2531 ประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์ประมาณ 20,000 คน ได้รวมตัวกันที่หน้าสถานีรถไฟ และเดินขบวนไปยังศาลากลางจังหวัดโดยมอบหนังสือผ่านนายพร อุดมพงษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ในขณะนั้นขอให้สหรัฐอเมริกาคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้กับประเทศไทยโดยเร็วที่สุด^{๓๙}

^{๓๗} สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (13-19 มีนาคม 2531) : 8.

^{๓๘} แนวหน้า (10 พฤศจิกายน 2531) : 3.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน.

ภาพรวมของกลุ่มผู้สนับสนุนในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์

เมื่อพิจารณาลักษณะของกลุ่มผู้สนับสนุนในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์จำนวน 9 กลุ่ม ภายใต้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์ของ Almond และ Powell⁴⁰ แล้วสามารถจำแนกกลุ่มผู้สนับสนุนดังกล่าวได้ 3 ประเภท คือ

1. กลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นสถาบัน (Institutional Interest Group)
ได้แก่ คณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎร
2. กลุ่มผลประโยชน์ที่ตั้งเป็นสมาคม (Associational Interest Groups)
ได้แก่ สมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย, ชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่น และ ชมรมอนุรักษ์ศิลป โบราณคดีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน
3. กลุ่มผลประโยชน์ที่รวมตัวกันชั่วคราว (Anomic Interest Groups)
ได้แก่ คณะกรรมการรณรงค์กรณีทับหลัง ณ นครซิดาโก, คณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ กระทรวงศึกษาธิการ, กลุ่มอาจารย์และนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, กลุ่มสื่อมวลชน รวมทั้งกลุ่มประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์

แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มผู้สนับสนุนในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ อาจจำแนกได้ 2 ประเภท คือ

1. กลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ด้านการดำเนินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ซึ่งกลุ่มประเภทนี้สมาชิกมีพื้นฐานด้านความคิดร่วมกันในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อันประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ จำนวน 8 กลุ่ม ได้แก่ คณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎร, คณะกรรมการรณรงค์กรณีทับหลัง ณ นครซิดาโก, คณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ กระทรวงศึกษาธิการ, สมาคมโบราณคดี

⁴⁰ Ibid., pp. 75-80.

แห่งประเทศไทย, ชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่น และชมรมอนุรักษ์ศิลป โบราณคดีและวัฒนธรรม
 พื้นบ้าน ซึ่งทั้งสองชมรมอาจถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่สะท้อนลักษณะนักกิจกรรมสังคม (activists)⁴¹
 กล่าวคือเป็นการรวมตัวของบุคคลที่สนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกันและได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อ
 บรรลุวัตถุประสงค์อันยึดถือร่วมกัน ตลอดจนกลุ่มอาจารย์และนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่ง
 อาจถือได้ว่าเป็นกลุ่มแนวคิดด้านวิชาการโดยสมาชิกของกลุ่มจะเป็น นักวิชาการและนักศึกษาที่
 ได้รับความศึกษาด้านวิชาการเกี่ยวกับโบราณคดี จิตรกรรม ประติมากรรม จึงเป็นกลุ่มที่นำความรู้
 และประสบการณ์มาสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ที่เรียกร้องขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ รวมทั้ง
 กลุ่มประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นการรวมตัวของบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรง
 ซึ่งรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมให้ประชาชนในท้องถิ่น และกลไกของรัฐได้ตระหนัก และ
 สำนึกถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ อันถือได้ว่าเป็นกลุ่มพลังท้องถิ่น

หากพิจารณาเฉพาะเจาะจงจะพบว่ามีจำนวนเพียง 4 กลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อ
 ดำเนินการเรียกร้องขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์โดยเฉพาะนั่นคือ คณะกรรมการรณรงค์
 กรณีทับหลัง ณ นครชิดาโก, คณะกรรมการดำเนินการทางคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์
 กระทรวงศึกษาธิการ, กลุ่มอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร และกลุ่มประชาชน
 จังหวัดบุรีรัมย์

2. กลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ด้านการดำเนินกิจกรรมอย่างอื่นหากแต่มา
 ร่วมสนับสนุน

กลุ่มประเภทนี้เป็นกลุ่มที่ได้ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของกลุ่มต่อสังคมโดย
 ส่วนรวม แต่มิได้มีวัตถุประสงค์หลักในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ได้แก่ กลุ่มสื่อมวลชน

⁴¹ สัมภาษณ์ พนม วีระประเสริฐ, เรื่องเดียวกัน.

หนึ่ง จากการศึกษากลุ่มผู้สนับสนุนการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ จำนวน 9 กลุ่ม ได้พบข้อสังเกตบางประการดังต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

พื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของกลุ่มจำนวน 9 กลุ่ม ดังกล่าวข้างต้นที่ออกมาเคลื่อนไหวในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ก็คือ การมีจิตสำนึกร่วมกันในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยเฉพาะมีจำนวนถึง 8 กลุ่ม ที่ก่อตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะ แต่อย่างไรก็ตามก็มีจำนวนถึง 5 กลุ่มที่รวมตัวกันชั่วคราวเพื่อดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์

ด้วยลักษณะพื้นฐานของกลุ่มดังกล่าว อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นกลุ่มเฉพาะกิจที่มาเป็นพันธมิตรร่วมกันเนื่องจากการมีจิตสำนึกร่วมกันในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติซึ่งทำให้การเกาะกลุ่มของกลุ่มผู้สนับสนุนการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์มีลักษณะหลวม ๆ นั้นหมายความว่า กลุ่มดังกล่าวก็อาจจะพร้อมสลายตัวไปเมื่อมีปัจจัยอื่นที่สำคัญมากระทบจิตสำนึกร่วมกันในเรื่องดังกล่าว จะเห็นได้จากการให้ความเห็นของศาสตราจารย์ มจ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ต่อการเกิดของกลุ่มที่เรียกว่า คณะกรรมการณรงค์กรณีทับหลัง ณ นครชिकाโก ดังนี้

เหตุที่คนไทยในสหรัฐรวมตัวกันเคลื่อนไหวในการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ก็เพราะเกิดความรักชาติขึ้นมา แต่ว่าคนไทยเป็นขี้ลืมคนหนึ่ง ดังนั้นเราต้องหาเรื่องกระตุ้น กระตุ้นเร้าร่วมกัน

คนไทยมีนิสัยไม่ได้อยู่กันเองทะเลาะกันเองอย่างที่เห็นอยู่นี้ การปกครองบ้านเมืองมีประชาธิปไตยทะเลาะกันใหญ่ หากมีจิตสำนึกร่วมกัน ก็จะรวมเพราะฉะนั้นมีทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ขึ้นมาก็เป็นจุดที่เราจะต้องต่อสู้ให้ได้ พอผมกลับมาแล้วตอนหลังกลุ่มคนไทยดังกล่าวแตกเป็น 2 พวก กลุ่มหนึ่งหาว่ากลุ่มหนึ่งทุจริต อีกกลุ่มหนึ่งหาว่าอีกกลุ่มหนึ่งจะเอาหน้า นั่นละนิสัยคนไทย⁴²

⁴² สัมภาษณ์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล, เรื่องเดียวกัน.

2. ความสัมพันธ์ด้านตัวบุคคล

สิ่งสำคัญประการหนึ่งของตัวบุคคลหลายคนของกลุ่มผู้สนับสนุนการขอลินทับหลังนารายณ์บรมมลินธุ์ ก็คือ

2.1 บุคคล ๆ หนึ่งของกลุ่มเป็นสมาชิกและมีบทบาทในการเรียกร้องขอลินทับหลังนารายณ์บรมมลินธุ์ มากกว่า 1 กลุ่ม ดังเช่น

นายพรเทพ เตชะไพบูลย์ นอกจากจะดำรงตำแหน่งกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎรแล้วยังเป็นกรรมการในคณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรมมลินธุ์ กระทรวงศึกษาธิการ อีกตำแหน่งหนึ่ง

ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ซึ่งเป็นนายกสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย ยังเป็นที่ปรึกษาในคณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรมมลินธุ์ กระทรวงศึกษาธิการ อีกตำแหน่งหนึ่ง

นายพูน วีระประเสริฐ ซึ่งเป็นกรรมการสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย ยังเป็นหัวหน้ากลุ่มอาจารย์ และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากรอีกตำแหน่งหนึ่ง

หรือ นายกฤษ เหลือลมัย ซึ่งเป็นกรรมการสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย ยังเป็นกรรมการในชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่นอีกตำแหน่งหนึ่ง เป็นต้น

ในกรณีของศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล, นายพูน วีระประเสริฐ และนายกฤษ เหลือลมัย เป็นบุคคลที่อยู่ในวงการโบราณคดี และมีความสัมพันธ์ในฐานะอาจารย์กับศิษย์ที่ให้ความรู้ในมหาวิทยาลัยศิลปากร ดังนั้นจึงมักเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับในเรื่องนั้น ๆ มากกว่า 1 กลุ่ม ทั้งในฐานะกรรมการหรือที่ปรึกษาของกลุ่ม

2.2 ในบรรดาชมรมของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ดังเช่น ชมรมอนุรักษ์ศิลป, โบราณคดี และวัฒนธรรมพื้นบ้าน มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งจัดได้ว่าเป็นกลุ่มนักกิจกรรมสังคม (activists) อดีตนักกิจกรรมของชมรมอนุรักษ์ศิลป, โบราณคดีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน จำนวนหนึ่งภายหลังจบการศึกษาไปแล้วยังคงมีบทบาทในกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ในฐานะ

เป็นที่ปรึกษาให้กับรุ่นน้องหรือในบทบาทของกลุ่มหรือองค์กรอื่น ดังเช่น นายสุจิตต์ วงษ์เทศ, นางสาวประภัสสร โปธิรักษา เป็นต้น⁴³

3. เทคนิคและ/หรือรูปแบบต่าง ๆ ของกลุ่มผู้สนับสนุนการคืนทับหลังนารายณ์
บรรทมสินธุ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศไทย

ในหัวข้อดังกล่าวนี้จะได้พิจารณาเทคนิคและ/หรือรูปแบบต่าง ๆ ของกลุ่มผู้สนับสนุนการคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ภายในและภายนอกประเทศว่ามีวิธีการอย่างไรที่ทำให้สถาบันศิลปะแห่งวิชาโกยีนยอมคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับคืนสู่ประเทศไทย หากพิจารณาจากข้อมูลในการสัมภาษณ์และข่าว/บทความในหนังสือพิมพ์ได้ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มผู้สนับสนุนการคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ได้ใช้วิธีการ 7 วิธี คือ การจัดอภิปราย, การออกแถลงการณ์, การเดินขบวนประท้วง, การเข้าพบบุคคลสำคัญและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อยื่นหนังสือ/เจรจา, การติดต่อส่วนตัว, การติดต่อกันทางหนังสือ และการเสนอข่าว/บทความในหนังสือพิมพ์ ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในช่วงระยะเวลานั้น ๆ เป็นประการสำคัญ

การรณรงค์ในการเรียกร้องขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ได้มาปรากฏอีกครั้งหนึ่งในช่วงที่จะมีพิธีเปิดอุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติปราสาทพนมรุ้งในปี พ.ศ. 2531 โดยการเสนอแนะของศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล และดำเนินการโดยความร่วมมือของคณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีนายพรเทพ เตชะไพบูลย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดบุรีรัมย์เป็นผู้นำ กับหน่วยงานของรัฐบาลคือ กรมศิลปากรในนามของกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงการต่างประเทศ รวมทั้งองค์กรของเอกชนอีกหลายองค์กรทั้งภายในและภายนอกประเทศไทย

⁴³สัมภาษณ์ วิไลรัตน์ คงศิริ, เรื่องเดียวกัน.

27 มกราคม 2531 สมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทยได้ส่งจดหมายเปิดผนึกถึงสื่อมวลชนในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา รวมทั้ง Mr. William A. Brown เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยในขณะนั้น มีใจความว่า

ทับหลังคือคานหินที่วางบนเสาประดับกรอบประตูเพื่อรับน้ำหนักมีการสลักภาพด้วยลวดลายวิจิตรลงในเนื้อหิน ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงพบที่นิทรรศน์ศิลปะแห่งชาติโก เมื่อปีพ.ศ. 2516 จึงได้แจ้งกรมศิลปากร และมีการดำเนินการผ่านกระทรวงการต่างประเทศเมื่อปีพ.ศ. 2518-2519 แต่ไม่เป็นผล จนในสมัยนายเดโช สวานานนท์ อธิบดีกรมศิลปากร และคุณหญิงอารี กุลตันท์ อธิบดีกรมศิลปากรคนถัดมาก็ได้ดำเนินการทวงถามกับสถาบันศิลปะแห่งชาติโก แต่ไม่ได้รับการสนองตอบเลย มาบัดนี้ถึงเวลาแล้วที่จะคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้กับประเทศไทย⁴⁴

8 กุมภาพันธ์ 2531 หนังสือพิมพ์ในประเทศไทยเกือบทุกฉบับได้ตีพิมพ์จดหมายเปิดผนึกจากประชาชนชาวไทยถึงประชาชนชาวอเมริกันเพื่อขอความร่วมมือในการเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์แก่ประชาชนชาวไทย ดังรายละเอียดดังนี้

จากประชาชนชาวไทยถึงประชาชนอเมริกัน (With Respect to the American People)

สงครามเวียดนามเป็นเหตุการณ์หนึ่งในหลาย ๆ เหตุการณ์สำหรับรัฐบาลอเมริกันที่ได้สร้างความสูญเสียแก่ชีวิตของประชาชนใน 3 ประเทศ แม้ว่าประชาชนชาวไทยจะไม่ได้รับผลกระทบอย่างใหญ่หลวงจากสงคราม เรายังรู้สึกว่าเป็นประชาชนของอเมริกันจำนวนไม่น้อยรู้สึกทันท่วงทีจากการตัดสินใจของรัฐบาลอเมริกันในขณะนั้นจนยากที่จะลืมและไม่ต้องการให้เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นซ้ำอีกส่วนหนึ่งจากการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน

⁴⁴ สารสนเทศ, หน้าเดียวกัน.

การตั้งฐานทัพของอเมริกันในระหว่างสงครามเวียดนามเป็นการอำนวยความสะดวกทำให้มีการโจรกรรมโบราณวัตถุในภูมิภาคนี้โดยใช้สิทธิพิเศษ (special rights) และอุปกรณ์ทางทหาร (military equipment)

ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ที่มีอายุหลายพันปีซึ่งตั้งอยู่ตรงประตูทางเข้า ณ ปราสาทพนมรุ้ง จ.บุรีรัมย์ ระหว่างปีค.ศ. 1960 ได้ถูกเคลื่อนย้ายจากที่ตั้ง โดยใช้อุปกรณ์ทางทหารและส่งไปต่างประเทศโดยมิได้รับอนุญาต ภายในระยะเวลา 2-3 เดือน ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ได้ปรากฏแสดงอยู่ ณ สถาบันศิลปะแห่งชิคาโก

ค.ศ. 1973 กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงศึกษาธิการ พยายามที่จะนำทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากรัฐบาลอเมริกันไม่ได้ให้ความร่วมมือ

เราในฐานะประชาชนชาวไทยขอวิงวอนประชาชนอเมริกันในฐานะมิตรสหายได้ช่วยกันกดดัน เพื่อให้ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ได้กลับคืนมายังเจ้าของ โดยชอบธรรม ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมโลก

เราเชื่อว่า ประชาชนอเมริกันเพื่อนของเรา คงไม่นิ่งเฉยต่อคำร้องขอนี้ และสนับสนุนการต่อต้านการโจรกรรมโบราณวัตถุข้ามชาติ⁴⁵

ประชาชนชาวไทย

(The People of Thailand)

10 กุมภาพันธ์ 2531 สำนักข่าวเอพี. ได้แพร่ภาพทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ซึ่งได้ตั้งแสดงอยู่ที่สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกไปทั่วโลก

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน.

12 กุมภาพันธ์ 2531 นายมารุต บุณาค ได้ส่งจดหมายในนามกระทรวง
ศึกษาธิการ ถึง Mr. Alsdorf และ Mr. James N. Wood ขอให้ส่งมอบทับหลัง
นารายณ์บรรทมสินธุ์แก่ประชาชนชาวไทย โดยรัฐบาลไทยยินดีที่จะเชิญบุคคลทั้งสองมาร่วมในพิธี
เปิดอุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติปราสาทพนมรุ้งในต้นเดือนเมษายน 2531

นอกจากนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เขียนบทความเกี่ยวกับทับหลังนารายณ์
บรรทมสินธุ์ในคอลัมน์ชอยสวนพลู หนังสือพิมพ์สยามรัฐว่า การขอละเลคืนเป็นการต่อรองที่เชย
และโง่งที่สุดที่แสดงออกมาซึ่งสันดานอะไรบางอย่างซึ่งคนไทยไม่เคย ดังรายละเอียดดังนี้

ที่นี้ก็มาเกิดเรื่องทางโบราณวัตถุที่ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ทับหลัง
อันหนึ่ง ทำด้วยหินทรายมีน้ำหนักมากจำหลักเป็นรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์มีดอกบัว
งอกขึ้นมาจากพระนาภีและดอกบัวนั้นบานออกเป็นพระพรหม ทับหลังนี้สร้างพร้อมกับ
ปราสาทพนมรุ้ง เป็นส่วนหนึ่งของปราสาทมีอายุเท่ากับปราสาทคือหลายศตวรรษแต่
เมื่อระหว่าง พ.ศ. 2503 ลงมาจนถึง 2517 นั้น มีทหารอเมริกันขึ้นไปอยู่ในภาค
อีสานมาก ตั้งแต่โคราชไปจนถึงอุบล อุดร ขอนแก่น จนดुकย้ายเมืองอเมริกา
อเมริกันตั้งหน่วยกำลังมีอาวุธ มีทหารมาก มีเครื่องมือยกน้ำหนักมาก ๆ ที่ทันสมัย
และมีประสิทธิภาพ และในระหว่างนั้นทับหลังที่ปราสาทพนมรุ้งก็หายไป คนที่เอาไป
จะต้องมีเครื่องมือยกน้ำหนักมากได้ ไทยไม่มีหนทางที่ตามหาพบได้ว่าไปอยู่ที่ไหน
และดูเหมือนจะไม่มีปัญหา หรือมีจิตใจที่จะตามหาให้พบด้วย แต่ในที่สุดในปีสองปี
เองก็มีคนไทยไปพบทับหลังนี้ตั้งแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑ์แห่งหนึ่งในกรุงชิคาโกเมืองนี้รับ
ของโจรกันเป็นอาชีวะตั้งเนื้อตั้งตัวเป็นเศรษฐกิจกันได้

เห็นกันเข้าไม่กี่คน กรมศิลปากรก็มีหนังสือไปถึงรัฐบาลอเมริกันขอทับหลังคืนและ
ก็ดูเหมือนอเมริกันจะปฏิเสธไม่ยอมคืนให้ ต่อมาเรื่องชกจะดังเข้าสู่กรมการสภา
และยังทวงกันเรื่อยมา ถึงเวลานี้มีข่าวว่าอเมริกันบอกมาว่า จะคืนทับหลังจาก
เขาพนมรุ้งให้ก็ได้ แต่ไทยจะต้องหาโบราณวัตถุอะไรที่มีค่าเท่ากันจากบริเวณเดียว
กัน ไปแลก ก็ยกปราสาทเขาพนมรุ้งให้เลยทั้งหลังเป็นไฉน

ผมเห็นว่า คำเรียกร้องหรือคำต่อรองล่าที่สุดนี้เขยที่สุด และ โง่ที่สุด แสดงนิสัย
สันดานอะไรบางอย่างออกมาซึ่งคนไทยไม่เคยมี และเมื่อได้ยินแล้วก็ยังงง ๆ
อยู่ เจ้าทรัพย์ที่ถูกขโมยทรัพย์ไปถูกเรียกร้องให้หาทรัพย์อื่นที่มีค่าเสมอกันไปแลก
เอาทรัพย์ที่ถูกขโมยคืนนั้น เป็นมนุษยธรรมหรือ เป็นสิทธิมนุษยชนหรือ⁴⁶

14 กุมภาพันธ์ 2531 ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ได้ประทาน
สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนที่หน้ามณฑปทิศตะวันออกของปราสาทพนมรุ้ง ว่า

ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์มีเพียงชิ้นเดียวนำกลับคืนมาให้ได้และไม่เห็นด้วย
ที่มีการแลกเปลี่ยน ที่อินเดียก็เคยเกิดกรณีเดียวกับทับหลัง แต่ก็สามารถได้กลับคืน
โดยใช้แรงกดดันจากมวลชนชาวอเมริกัน มีคนอเมริกันจำนวนมากร้องเกี้ยวการ
ขโมยสมบัติทางวัฒนธรรมของประเทศอื่น⁴⁷

หลังจาก พล.อ.เปรม ติสุกานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้แสดง
ความสนใจต่อกรณีทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์โดยสั่งการให้กระทรวงศึกษาธิการรายงานเรื่อง
ดังกล่าวให้ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีทราบ

19 กุมภาพันธ์ 2531 ประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์ประมาณ 20,000 คน ได้รวม
ตัวกันที่หน้าสถานีรถไฟและเดินขบวนไปยังศาลากลางจังหวัดโดยมอบหนังสือผ่านนายพร อุดมพงษ์
ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ในขณะนั้นขอให้สหรัฐอเมริกาคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้กับ
ประเทศไทยโดยเร็วที่สุด

⁴⁶ สยามรัฐ (12 กุมภาพันธ์ 2531) : 6-7.

⁴⁷ แนวหน้า (15 กุมภาพันธ์ 2531) : 2.

24 กุมภาพันธ์ 2531 นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์ อธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น ได้นำคณะสื่อมวลชนชมปราสาทพนมรุ้ง และได้มีคำสั่งให้เปลี่ยนป้ายหน้าประตูทางเข้าปราสาท จากข้อความที่ว่า "ทับหลังที่หายไปนั้นจัดแสดงอยู่ที่สถาบันศิลปะแห่งชิคาโก โดย Mr. James Alsdorf เป็นผู้ให้ยืม" เป็น "ทับหลังชิ้นนี้ได้ถูกขโมยไปและขณะนี้อยู่ในความครอบครองของสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก"

29 กุมภาพันธ์ 2531 คณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎร โดยนายพรเทพ เตชะไพฑูริย์ และคณะนักหนังสือพิมพ์ได้เดินทางไปเจรจากับสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก โดยได้ให้เหตุผลการเดินทางไปเจรจาในครั้งนี้ว่า

เราจะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้แทนกลุ่มหนึ่งของประชาชนชาวไทยที่จะนำความปรารถนาดีมาบอกต่อคณะกรรมการบริหารของสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกว่า ประชาชนคนไทยต้องการได้ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์คืนไปสู่ที่เดิม ณ ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ซึ่งเพิ่งบูรณะเสร็จเรียบร้อยและสมเด็จพระรัตนราชสุตา สยามบรมราชกุมารี จะเสด็จทรงไปเปิดอุทยานประวัติศาสตร์แห่งนี้ภายในเดือนเมษายน^{4๑}

ซึ่งการเจรจาในวันดังกล่าวได้มีผู้แทนทั้ง 2 ฝ่าย ประกอบด้วยฝ่ายไทย 8 คน ฝ่ายสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก 4 คน ปรากฏว่าผลการเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จ โดยสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกอ้างว่าจะต้องนำสิ่งที่ปรึกษาหารือกันเสนอต่อคณะกรรมการบริหารของสถาบันภายในวันที่ 14 มีนาคม 2531 และได้ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์มาอย่างบริสุทธิ์ใจ โดยผู้แทนฝ่ายไทยได้ขอร้องให้สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ก่อนพิธีเปิดปราสาทพนมรุ้งในเดือนเมษายน 2531 ภายหลังการเจรจาก็ได้เปิดโอกาสให้สื่อมวลชนทั้งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาที่เข้าร่วมสังเกตการณ์ได้ถ่ายภาพภายในสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก

^{4๑} มติชนสุดสัปดาห์ (21 กุมภาพันธ์ 2531) : 40-41.

1 มีนาคม 2531 สมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทยได้จัดอภิปรายเรื่อง "ปัญหาการลักลอบนำโบราณวัตถุออกนอกประเทศและแนวทางแก้ไข" ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิมารายายซึ่งได้รับความสนใจจากบุคคลทั่วไปพอสมควร

ในขณะเดียวกันสำนักข่าว UPI และหนังสือพิมพ์ Chicago Sun-Times ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับการเจรจาของฝ่ายไทยกับสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกเมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2531 ว่า "สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกได้เสนอจะขอของแลกเปลี่ยน (mutual gifts) กับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ซึ่งฝ่ายไทยได้ปฏิเสธการขอคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กับโบราณวัตถุชิ้นอื่น เนื่องจากเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง"⁴⁹ ซึ่งการเสนอดังกล่าวได้รับความสนใจจากประชาชนชาวอเมริกันเป็นอย่างมาก

ต่อมา Mr. James N. Wood ผู้อำนวยการสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกได้ส่งโทรเลขมายังนายมารุต บุณาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้นว่า

ขอให้ฝ่ายไทยส่งภาพถ่ายหลาย ๆ ภาพของชิ้นส่วนของหินแกะสลัก ซึ่งมีความสวยงามและมีสมัยเทียบเท่ากับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ไปให้พิจารณาโดยเร็ว และศิลปะบ้านเชียงที่จะให้เป็นของขวัญแทนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ยังไม่มีมีความสวยงามเทียบเท่า ซึ่งคณะกรรมการบริหารสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อดำเนินการเจรจาเกี่ยวกับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ซึ่งประกอบด้วย Mr. Marshall Field, Mr. James N. Wood และ Mr. Jack V. Sewell⁵⁰ ขณะเดียวกันรัฐบาลไทยโดยกระทรวงศึกษาธิการก็ได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ โดยมีนายมารุต บุณาค

⁴⁹ Chicago Sun-Times (March 1, 1988) : 22.

⁵⁰ สำนักบันทึกข้อความกองการสัมพันธ์ต่างประเทศ กระทรวงต่างประเทศ,

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานกรรมการและคณะกรรมการจาก
หน่วยงานภาครัฐบาล และเอกชนจำนวน 10 ท่าน เพื่อดำเนินการเจรจาทางคืน
ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์จากสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก

พล. อ. เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์
ในโอกาสเดินทางไปตรวจเยี่ยมการเตรียมงานเปิดอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งว่า "เราจะไม่
มีการแลกเปลี่ยนโบราณวัตถุที่มีค่ากับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ แต่อาจจะแสดงน้ำใจโดยการ
ให้ศิลปะบ้านเชียงที่มีมากขึ้นหรือแบบจำลองทับหลังเท่านั้น"⁵¹

ซึ่งกรมศิลปากรได้ส่งภาพถ่ายทับหลังและประติมากรรมโบราณวัตถุของไทย
จำนวน 8 ชิ้น เพื่อจำลองให้สถาบันศิลปะแห่งชิคาโก ได้แก่ ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์,
ทับหลังปราสาทกู่สวนแตง, พระลักขมีย์, เทวรูปเทวสตรี, พระนารายณ์, เทวดานพเคราะห์,
พระอินทร์ และพระวิษณุ⁵² อย่างไรก็ตามสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกได้ยื่นข้อเสนอจำนวน 4 ข้อ
ผ่านสถานกงสุลใหญ่ ณ นครชิคาโก ว่าไม่สามารถรับทับหลังจำลองได้ และให้รัฐบาลไทยนำ
โบราณวัตถุชิ้นอื่นไปจัดแสดงแทนโดยไม่มีกำหนดเวลา ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1. สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกมีแต่โบราณวัตถุของจริงตั้งแสดง จึงไม่สามารถ
จะรับแบบจำลองที่กรมศิลปากรเสนอให้ได้ แต่ก็ถือว่าเป็นการแสดงความปรารถนาดีของรัฐบาล
ไทยที่มีต่อสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก

2. หากรัฐบาลไทยติดต่อขอกฎหมาย (พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณ
วัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504) ก็น่าจะให้เอกชนซึ่งเป็นนักสะสม
โบราณวัตถุดำเนินการแทน

⁵¹ สารสนเทศ (มีนาคม 2531).

⁵² กรมศิลปากร, "หนังสือที่ ศธ. 0701/141," 14 มีนาคม 2531.

3. ให้มีการแลกเปลี่ยนกับหลังนารายณ์บรมมลินธุ์⁵³ ขึ้นกับ โบราณวัตถุสมัยเดียวกันหรือใกล้เคียง และมีคุณค่าทัดเทียมกันในแบบการให้ยืมมาแสดง โดยไม่มีกำหนดเวลา
4. ขอให้ฝ่ายไทยจัดส่งภาพถ่ายโบราณวัตถุที่ชัดเจนไปให้สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกพิจารณาโดยเร็วที่สุด เพราะภาพที่ส่งผ่านเครื่องโทรสารนั้นไม่ชัดเจนที่จะพิจารณาได้⁵⁴

ต่อมาคณะกรรมการดำเนินการทวงคืนกับหลังนารายณ์บรมมลินธุ์ กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการประชุมกันและแถลงต่อสื่อมวลชนว่า

รัฐบาลไทยจะให้ยืมศิลปวัตถุเป็นกับหลังศิลปะลพบุรี ซึ่งมีอายุสมัยเดียวกัน 2-3 ชิ้น ส่งไปให้สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกจัดแสดงครั้งละ 1 ชิ้น เป็นเวลา 5 ปี หลังจากนั้นอาจพิจารณาให้จัดแสดงต่อหรือเปลี่ยนเป็น โบราณศิลปวัตถุชิ้นอื่นไปแสดงทดแทน โดยให้กรมศิลปากรพิจารณาคัดเลือกรูปภาพกับหลัง, ศิลปวัตถุในความดูแลของกรมศิลปากรและทูลเชิญศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล เป็นผู้พิจารณาคัดเลือก 2-3 ภาพ ซึ่งต่อมาภายหลังได้พิจารณาคัดเลือกภาพกับหลังจำนวน 3 ภาพ ซึ่งมีอายุใกล้เคียงกับกับหลังนารายณ์บรมมลินธุ์ ได้แก่ กับหลังเทวตาประทับนั่งเหนือเกียรติมุข ศิลปะเขมรแบบบาปวน, กับหลังเทวตาประทับนั่งเหนือเกียรติมุข ศิลปะเขมรแบบนครวัด และกับหลังเทวตาประทับนั่งเหนือเกียรติมุข ศิลปะเขมรแบบบาปวน จากจังหวัดนครราชสีมา, บุรีรัมย์ และสุรินทร์ตามลำดับ⁵⁴

โดยส่งโทรสารไปให้สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกเป็นผู้พิจารณา ตลอดจนแล้วข้อเสนอของฝ่ายไทยให้สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกทราบตามหนังสือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการถึง Mr. James N. Wood ลงวันที่ 30 มีนาคม 2531 ดังรายละเอียดดังนี้

⁵³ กระทรวงการต่างประเทศ, "หนังสือที่ กต. 0703/19061," 19 มีนาคม 2531.

⁵⁴ กระทรวงศึกษาธิการ, "หนังสือที่ 0704/1546," 1 เมษายน 2531.

หลังจากที่คณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ได้ร่วมประชุมครั้งที่ 2 แล้ว คณะกรรมการฯ ขอแจ้งให้สถาบันศิลปะแห่งชาติทราบว่า หากทางสถาบันฯ ส่งคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้แก่ประเทศไทย คณะกรรมการฯ ยินดีที่จะให้สถาบันฯ ขอยืมศิลปวัตถุที่มีอายุสมัยใกล้เคียงหรือเท่าเทียมและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเท่าเทียมกัน ไปตั้งแสดงในเวลาที่กำหนด 5 ปี และหากทางสถาบันฯ ประสงค์จะขอยืมศิลปวัตถุนี้จัดแสดงต่อรัฐบาลไทยยินดีให้ความร่วมมือหรืออาจให้ขอยืมโบราณวัตถุชิ้นอื่นไปเปลี่ยนจัดแสดงตามที่จะเจรจากันต่อไป ทั้งนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมีความยินดีที่จะให้ความร่วมมือทางวิชาการตามวิถีทางแห่งการนิพนธ์ภัณฑสถานเพื่อประโยชน์แห่งการศึกษา⁵⁵

เมื่อสถาบันศิลปะแห่งชาติโกได้รับข้อเสนอของฝ่ายไทยดังกล่าวข้างต้นแล้ว Mr. James N. Wood ก็แจ้งกลับมายังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการถึงความไม่พอใจกับภาพทับหลังจำนวน 3 ภาพ นั้นว่า

สถาบันศิลปะแห่งชาติโกได้รับภาพถ่ายโบราณวัตถุจำนวน 3 ชิ้นไว้แล้ว และรู้สึกผิดหวัง สถาบันฯ ต้องการสิ่งแลกเปลี่ยนที่มีคุณค่า มีความสำคัญและสวยงามทัดเทียมทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ทับหลังทั้ง 3 สถาบันฯ ยังไม่พอใจเพราะขาดความสวยงาม และมีชีวิตชีวา ซึ่งทางสถาบันฯ เข้าใจว่า ฝ่ายไทยอาจเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าสถาบันฯ จะยอมรับแต่โบราณวัตถุที่เป็นทับหลังเท่านั้น แต่อาจเป็นวัตถุอื่น เช่น รูปเทพเจ้า, นางอัปสร หรือทวารบาล เป็นต้น ทั้งนี้จะพิจารณาในด้านคุณภาพในฐานะที่เป็นงานศิลปะ เพื่อเป็นของขวัญ/ยืมถาวรเท่านั้น (gift on permanent loan)⁵⁶

⁵⁵ คณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์, กระทรวงศึกษาธิการ, "รายงานการประชุม," 28 มีนาคม 2531.

⁵⁶ สถาบันศิลปะแห่งชาติโก, "โทรสารที่ 1-312-443-0849," 15 เมษายน 2531.

ต่อมา พล.อ.มานะ รัตนโกเศศ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น ได้มีหนังสือถึง Mr. James N. Wood อีกครั้ง โดยส่งภาพโบราณวัตถุเพิ่มเติมจำนวน 5 ภาพ ได้แก่ ประติมากรรมลอยตัวศิลปะลพบุรี 2 ภาพ, ประติมากรรมประดับสถาปัตยกรรมศิลปะลพบุรี 2 ภาพ และใบเสมาหินศิลปะทราวดี 1 ภาพ เพื่อพิจารณา ซึ่งผลปรากฏว่าสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก มีความสนใจใบเสมาหินศิลปะทราวดี ซึ่งเป็นภาพสลักนูนต่ำเหตุการณ์เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ หลังจากตรัสรู้แล้ว ซึ่งปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น (โปรดดูภาคผนวก ก ประกอบ) และขอให้ฝ่ายไทยส่งรายละเอียดของใบเสมาหินศิลปะทราวดี รวมทั้งรูปภาพในมุมมองต่าง ๆ ให้คณะกรรมการของสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกพิจารณาอีกครั้ง โดยสถาบันฯ ยินดีที่จะส่งคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์มายังประเทศไทยในลักษณะเป็นการยืมถาวร และใบเสมาหินศิลปะทราวดี ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกจะถูกนำมาจัดแสดงที่สถาบันฯ ภายใต้การยืมระยะยาวที่เท่ากัน พร้อมกันนี้ได้แนบสัญญามาให้พิจารณาตั้งรายละเอียดดังนี้

นี่จะเป็นการยืนยันความเข้าใจและความตกลงซึ่งกันและกันว่า เราจะจัดส่งประติมากรรมภาพนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้ท่านยืม และท่านจะจัดส่งประติมากรรมศิลาทรายภาพพระพุทธเจ้าเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ให้เรายืม การยืมในการปฏิบัติตอบแทนของวัตถุทั้งสองนี้จะเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี เมื่อใดก็ตามภายหลังจากวันที่ 21 พฤษภาคม 2536 ด้วยการแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรถึงเราล่วงหน้า 6 เดือน ท่านอาจยุติการยืมในการปฏิบัติตอบแทนและจะได้รับประติมากรรมศิลาทรายภาพพระพุทธเจ้าเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์คืน โดยการส่งกลับคืนภาพนารายณ์บรรทมสินธุ์ไปอยู่ในความครอบครองของเราจนกว่าประติมากรรมศิลาจะถูกส่งคืนซึ่งกันและกัน ประติมากรรมแต่ละชิ้นนี้จะถูกถือว่ามีอยู่ในความครอบครองโดยการยืมจากคุณเจรจาอีกฝ่ายหนึ่งพร้อมด้วยสิทธิเต็มที่ของคุณเจรจาในการครอบครองเพื่อจัดนิทรรศการ จัดแสดง ถ่ายภาพ หรืออีกนัยหนึ่งควบคุมการลอกแบบและการใช้วัตถุ

นี่จะเป็นการยืนยันด้วยว่าคู่เจรจาทั้งสองฝ่ายมีอำนาจเต็มที่ในการลงนามในความตกลง ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีการให้ความเห็นชอบเพิ่มเติมจากทางรัฐบาล หรือทางอื่น ๆ และว่าความตกลงมีผลผูกพันและสามารถบังคับใช้ภายใต้กฎหมายของรัฐอิสลินนอยส์และรัฐบาลไทย

โปรดลงนามในสำเนาเพิ่มเติมของความตกลงนี้และส่งคืนให้เรา เมื่อได้รับสำเนาความตกลงที่ได้ลงนามแล้ว เราจะติดต่อสถานกงสุลใหญ่ ณ นครชิคาโกเพื่อเตรียมจัดส่งทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์และรับประติมากรรมศิลาซึ่งทำนกรุณาเสนอให้เราอีก⁵⁷

หลังจากสัญญาฉบับดังกล่าวถูกเผยแพร่ไปทางสื่อมวลชน โดยเฉพาะทางหนังสือพิมพ์ ก็ได้รับการคัดค้านจากบุคคลชั้นนำในวงการศิลปะวัฒนธรรมโดยเฉพาะจากศาสตราจารย์ ม.จ. สุกัทรติศ ดิศกุล และ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช จนนายทวิศักดิ์ เสนาณรงค์ อธิบดีกรมศิลปากร ได้ออกมาแถลงข่าวกับสื่อมวลชนว่า จะไม่มีการแลกเปลี่ยนใบเสมาหินศิลาปะทราวดีกับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์อีก ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของศาสตราจารย์ ม.จ. สุกัทรติศ ดิศกุล ว่า

ทางฝ่ายไทยก็มาเลือกหนที่ 2 โดยไม่ปรึกษาผมโดยมีใบเสมาทราวดีนั้นแหละ ทางเขาก็เอานั่นสิ ซึ่งไม่ผ่านผม ถ้าผ่านผมก็ไม่เลือก พอคุณคึกฤทธิ์ค้านในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ พอโทรทัศน์/หนังสือพิมพ์มาสัมภาษณ์ผมก็ค้าน ผมก็บอกว่าอย่าว่าแต่ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ชิ้นดีกว่านี้ เขาก็แลกเพราะว่าชิ้นนั้นเป็นชิ้นเดียวในเมืองไทย เขาเปลี่ยนใจไม่เอาเขาก็ตั้งเป็นกรรมการ⁵⁸

⁵⁷ สถาบันศิลปะแห่งชิคาโก, "หนังสือไม่มีเลขที่," 3 พฤษภาคม 2531.

⁵⁸ สัมภาษณ์ ม.จ. สุกัทรติศ ดิศกุล, เรื่องเดียวกัน.

จะพิจารณาเห็นได้ว่าในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ และมีนาคม กระแสแรงค์เรียกร้อง
ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์เป็นไปอย่างเข้มข้นท่ามกลางยุทธวิธีต่าง ๆ จากสถาบันศิลปะแห่ง
ชิคาโกที่จะพยายามเอาเปรียบฝ่ายไทย ทั้งนี้เนื่องจากใกล้วันที่จะเปิดอุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ
ปราสาทพนมรุ้งในเดือนเมษายน ซึ่งต่อมาได้เลื่อนไปเป็นวันที่ 21 พฤษภาคม 2531

10 พฤษภาคม 2531 นักศึกษาไทย ณ นครชิคาโก จัดอภิปรายเรื่อง "ทับหลัง"
ณ Truman College โดยมีนักโบราณคดีและกงสุลไทยประจำชิคาโกเข้าร่วมอภิปรายดังกล่าว

19 พฤษภาคม 2531 นายศุภชัย ท.บำรุง บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ Chicago
Thai Times ได้ส่งหนังสือถึง Mr. James N. Wood ประท้วงสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกที่ไม่
ตกลงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้กับไทย^{๕๙}

21 พฤษภาคม 2531 กลุ่มคนไทยจากรัฐต่าง ๆ ประมาณ 500 คน ได้เดิน
ขบวนไป ณ สถาบันศิลปะแห่งชิคาโก โดยได้ชูป้ายเรียกกร้องให้คืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กับ
คืนสู่ประเทศไทย พร้อมได้ยื่นจดหมายเปิดผนึกที่มีลายเซ็นคนไทยมากกว่า 500 คน ต่อเจ้าหน้าที่
รักษาความปลอดภัย สถาบันศิลปะแห่งชิคาโก เพราะไม่ได้รับอนุญาตให้พบเจ้าหน้าที่ของสถาบัน
ศิลปะแห่งชิคาโก คงมีเพียงแต่ผู้สื่อข่าวจากสถานีวิทยุเสียงอเมริกา, สำนักข่าวเอพี, หนังสือพิมพ์
สยามมีเดียและหนังสือพิมพ์ชิคาโกไทยไทมส์เท่านั้นที่ได้เข้าพบ Mrs. Eleen Harakun
ผู้อำนวยการประชาสัมพันธ์ สถาบันศิลปะแห่งชิคาโก ซึ่งผู้อำนวยการประชาสัมพันธ์ สถาบันศิลปะ
แห่งชิคาโก ได้กล่าวกับสื่อมวลชนดังกล่าวข้างต้นว่า "สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกได้แจ้งกับรัฐบาล
ไทยทุกครั้งที่มีการเจรจากันว่าของแลกเปลี่ยนต้องมีคุณค่าเท่าเทียมกันและอยู่ในสมัยเดียวกัน
ตลอดจนเป็นที่สนใจของผู้เข้าชมและเป็นที่พอใจของผู้ศึกษาทางด้านนี้"^{๖๐}

^{๕๙} Chicago Thai Times, "หนังสือไม่มีเลขที่," 19 พฤษภาคม 2531.

^{๖๐} คณะกรรมการรณรงค์กรณีทับหลังฯ, 21 พฤษภาคม 2531.

ปรากฏว่าการประท้วงของกลุ่มคนไทย ณ นครชิคาโกได้ปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ Chicago Tribune และ Chicago Sun Times ฉบับวันอาทิตย์ที่ 22 พฤษภาคม 2531 รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจาก Mr. Luis V. Gutierrez ประธานคณะกรรมการกิจการวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ และ Mr. Kathy Osterman สมาชิกสภาเมืองชิคาโก ที่จะเสนอญัตติเข้าสู่สภาเมืองชิคาโกเรียกร้องให้สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกส่งคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับคืนสู่ประเทศไทยโดยไม่มีเงื่อนไข^{๕๑} ซึ่งเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2531 สภาเมืองชิคาโกได้รับหลักการเกี่ยวกับเรื่องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ที่ได้รับการเสนอจาก Mr. Luis V. Gutierrez และสมาชิกสภาเมืองชิคาโกจำนวนหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามสภาเมืองชิคาโกจำเป็นต้องรับฟังความเห็น (hearing) เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมจากทั้งสองฝ่าย คือ สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกและรัฐบาลไทย ดังนั้นคณะกรรมการณรงค์คืนทับหลังฯ ณ นครชิคาโก จึงได้เสนอความเห็นมายังกรมศิลปากรให้ส่งผู้แทนจากรัฐบาลไทยอย่างน้อย 2 คน ในจำนวนนี้ควรจะมีศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล รวมอยู่ด้วย ทั้งนี้เพราะทรงเป็นผู้ริเริ่มและติดตามเรื่องนี้มาโดยตลอด รวมทั้งเป็นผู้มีชื่อเสียงและได้รับความเคารพนับถือในวงการนิทรรศน์สหรัฐอเมริกา ซึ่งจะทำให้การเรียกร้องมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น มาให้ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ต่อคณะกรรมการกิจการวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ สภาเมืองชิคาโก รวมทั้งคณะกรรมการณรงค์คืนทับหลังฯ ณ นครชิคาโก จะได้แต่งตั้งคณะทำงานชั้นชุดหนึ่งประกอบด้วยนักกฎหมายชาวไทยและชาวอเมริกันเพื่อให้การดำเนินงานด้านนี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๒}

ต่อมาในวันที่ 6 และ 9 มิถุนายน 2531 Mr. James N. Wood ได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ว่า สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกยินดีที่จะพิจารณาโบราณวัตถุชิ้นอื่น ๆ ที่ฝ่ายไทยได้จัดส่งไปแล้วหรือที่จะพิจารณาเสนอต่อไปแทนใบเสมาหินศิลปะทราวติ แต่สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกไม่สามารถคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์โดยไม่มีโบราณวัตถุชิ้นอื่นจากประเทศไทยไปจัดตั้งแสดงแทน ทั้งนี้ได้ปฏิบัติตามข้อ

^{๕๑} สภาเมืองชิคาโก, "หนังสือไม่มีเลขที่," 20 พฤษภาคม 2531.

^{๕๒} คณะกรรมการณรงค์คืนทับหลังฯ, 6 มิถุนายน 2531.

กฎหมายระหว่างประเทศ (ยูเนสโก) และกฎหมายอื่น ๆ โดยต้องการยืมโบราณวัตถุอย่าง ต่อเนื่อง (revolving loan)^{๕๓} นอกจากนี้สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกได้ทูลเชิญศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ไปเจรจากับสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกอย่างไม่เป็นทางการหลังวันที่ 4 กรกฎาคม 2531^{๕๔}

ในช่วงระยะเวลาเดียวกันสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย ชมรมนักโบราณคดี สัมครเล่น และกลุ่มอาจารย์ นักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากรได้จัดอภิปรายเรื่อง "ทับหลัง นารายณ์บรรทมสินธุ์ คือ สมบัติของไทย" ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปรากฏว่าได้รับความสนใจ พอสมควร นอกจากนี้ชมรมอนุรักษ์ศิลป, โบราณคดี และวัฒนธรรมพื้นบ้านได้ชุมนุมเดินขบวน เรียกร้องให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ตลอดจนยื่น จดหมายเปิดผนึกถึงประธานาธิบดีเรแกน สหรัฐอเมริกา และเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทยให้ยับยั้งการให้เงินสนับสนุนแก่สถาบันศิลปะแห่งชิคาโก

Mrs. Judee Batopinka วุฒิสมาชิกจากรัฐอิลลินอยส์และดำรงตำแหน่ง คณะกรรมาธิการจัดสรรงบประมาณได้ยื่นจดหมายประท้วงสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกที่ไม่คืน ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้ประเทศไทยโดยขู่ว่าจะตัดงบประมาณที่สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกได้รับจากสภาแห่งรัฐ เพราะทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงและกระทบกระเทือนต่อสัมพันธภาพที่ดี ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา^{๕๕}

^{๕๓} สถาบันศิลปะแห่งชิคาโก, "หนังสือไม่มีเลขที่," 6 มิถุนายน 2531.

^{๕๔} สถาบันศิลปะแห่งชิคาโก, "หนังสือไม่มีเลขที่," 9 มิถุนายน 2531.

^{๕๕} กรุงเทพธุรกิจ (30 มิถุนายน 2531) : 5.

4 กรกฎาคม 2531 ซึ่งตรงกับวันชาติสหรัฐอเมริกา ชมรมอนุรักษ์ศิลป, โบราณคดี และวัฒนธรรมพื้นบ้านร่วมกับกลุ่มอาจารย์ นักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ยื่นจดหมายเปิดผนึก ต่อเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทยมีใจความดังนี้

ในวาระที่วันชาติอเมริกาได้เวียนมาบรรจบอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 4 กรกฎาคมนี้ ประชาชนชาวไทยขอร่วมแสดงความยินดีและส่งความปรารถนามายังรัฐบาลอเมริกา และประชาชนอเมริกันทุกท่าน

วันชาติอเมริกาปีที่ 204 แสดงถึงความเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่และมีประวัติศาสตร์อันยาวนานเป็นที่ภาคภูมิใจแก่ชาวอเมริกันทุกคน เราคนไทยตระหนักถึงความภาคภูมิใจนี้

แต่ขณะนี้มรดกอันชอบธรรมของไทย คือ ทัບหลังนารายณ์บรมมหาราชวังได้ตกไปอยู่ในครอบครองของชาวอเมริกันบางกลุ่มที่ได้สิทธิจากรัฐบาลอเมริกันในการตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นเพื่อครอบครองสมบัติของคนไทย หากแต่เราและท่านย่อมทราบดีอยู่แล้วว่าความชอบธรรมที่แท้จริงย่อมอยู่เหนือกฎเกณฑ์ใด ๆ ที่ตั้งขึ้นมาภายหลังเพื่อเอาเปรียบผู้อื่น

ประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของอเมริกาก็อยู่บนวิถีทางของอเมริกา ประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของไทยก็อยู่บนวิถีทางของไทย ดังนั้นสิ่งที่เป็นส่วนของประวัติศาสตร์ไทย ก็ไม่มีคุณค่าอะไรแก่อเมริกา ในวันชาติอเมริกาคือความภาคภูมิใจในสิ่งที่สร้างความเป็นอเมริกา ฉะนั้นควรแยกความภาคภูมิใจของอเมริกาไว้และสิ่งใดที่ไม่ใช่คุณค่าของอเมริกาก็ส่งกลับคืนมาอย่างที่เดิมเพื่อความภาคภูมิใจและคุณค่าที่สมบูรณ์ของมัน^{๕๕}

^{๕๕} ชมรมอนุรักษ์ศิลป, โบราณคดีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน, "จดหมายเปิดผนึก,"

ต่อมาคณะกรรมการดำเนินการขอทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ กระทรวงศึกษาธิการ ได้แต่งตั้ง ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์และโบราณคดีไทย และนายพิสิฐ เจริญวงศ์ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ กองโบราณคดีในขณะนั้นเป็นผู้แทนรัฐบาลไทยไปเจรจากับสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกเพื่อคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้ประเทศไทยโดยไม่มีเงื่อนไข และกรมศิลปากรยินดีที่จะให้ยืมศิลปวัตถุ 1-3 ชิ้นหมุนเวียนไปแสดงชั่วคราวครั้งละ 3-5 ปี รวมเป็นระยะเวลาไม่เกิน 10 ปี โดยได้พิจารณาเพิ่มเติมอีก 3 ชิ้น ได้แก่ ทับหลังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ, ทับหลังเรื่องพระราม พระลักษมณ์อุกศรนาคบาทก์ และทับหลังรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ^{๕๗}

21 กรกฎาคม 2531 ได้มีการเจรจาเกี่ยวกับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ระหว่างผู้แทนรัฐบาลไทยจำนวน 3 คน ซึ่งประกอบด้วยศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล, นายพิสิฐ เจริญวงศ์ และ กงศุลจรัล ปลั่งตระกูล กับผู้แทนสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก จำนวน 5 คน ซึ่งประกอบด้วย Mr. Marshall Field ประธานคณะกรรมการบริหาร (President, Board of Trustees), Mr. James N. Wood ผู้อำนวยการ (Director) Mr. Larry Ter Molen รองประธานฝ่ายพัฒนาและกิจการสาธารณชน (Vice President for Development and Public Affairs) Mr. Joa C. Jacobson นักกฎหมาย และ Mrs. Eillen Harakal ผู้อำนวยการบริหารฝ่ายกิจการสาธารณชน (Executive Director of Public Affairs) โดยผู้แทนรัฐบาลไทยขอให้สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์แก่ประเทศไทยโดยไม่มีเงื่อนไข หากตกลงจะให้ยืมโบราณวัตถุจำนวน 3 ชิ้น หมุนเวียนแสดงที่สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกเป็นเวลา 10 ปี ซึ่งผู้แทนสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกยินดีรับข้อเสนอ แต่มีเงื่อนไขเพิ่มเติมที่สำคัญ ดังนี้^{๕๘}

^{๕๗} คณะกรรมการดำเนินการทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์, กระทรวงศึกษาธิการ, "รายงานการประชุม," 20 มิถุนายน 2531.

^{๕๘} กระทรวงการต่างประเทศ, "ที่ 50/2531," 21 กรกฎาคม 2531.

1. ประเทศไทยจะต้องออกค่าใช้จ่ายในการจัดส่งประติมากรรมชิ้นที่ 1 มาไว้ที่สถาบันกงสุลใหญ่ในชิคาโกทันทีในสภาพที่พอใจ เพื่อผู้แทนของสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก จะได้ตรวจสอบประติมากรรมชิ้นนั้นได้ หลังจากได้พิจารณาเห็นว่าประติมากรรมดังกล่าวอยู่ในสภาพที่น่าพอใจแล้วสถาบันศิลปะฯ จะจัดส่งทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้ประเทศไทยทันที เมื่อทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ถึงประเทศไทยแล้ว ประเทศไทยจะต้องให้สถานกงสุลใหญ่ในชิคาโกจัดส่งประติมากรรมชิ้นที่ 1 ให้แก่สถาบันศิลปะฯ ทันที

ซึ่งข้อเสนอของสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกดังกล่าวได้รับการโต้แย้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ในภายหลัง ดังนี้

ขอให้จำไว้ว่าท่านไม่ได้ติดต่อเรื่องนี้กับพ่อค้าศิลปะวัตถุแต่กับประเทศไทย ดังนั้นในการที่เรียกร้องขอตรวจทับหลังชิ้นแรกที่จะให้ยืมก่อนส่งคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้ประเทศไทยนั้นเป็นการก้าวร้าวเหยียดหยามเราเป็นอย่างยิ่ง ท่านทำเหมือนกับว่าเราจะส่งชิ้นผิดหรือจะส่งของจำลองไปให้แทนของจริง การเขียนถ้อยความด้วยโวหารอย่างนี้เพียงข้อเดียวก็เพียงพอที่จะยุติประชุมเจรจากันได้แล้ว^{๖๙}

อีกอย่างหนึ่งยังมีการดูถูกเรามากเป็นต้นว่า เราจะส่งของชิ้นนี้คืนก็ต่อเมื่อเราส่งของชิ้นแรกไปถึงแต่ขอให้ไปอยู่สถานกงสุลไทยที่ชิคาโก แต่จะส่งคนมาดูก่อนว่าเป็นของจริงหรือเปล่าก็มันกลัวว่าจะส่งของเก๊ไปจนกระทั่งเขามาพิสูจน์ว่าชิ้นนี้เป็นของจริงจึงจะส่งชิ้นนั้นคืนมา มันดูถูกเกินไป ยุติกว่าเราเป็นอะไร รัฐบาลไทยเป็นผู้เจรจามีใช้ร้านค้าของเก่าเป็นผู้เจรจาอย่างนี้มันใช้ไม่ได้^{๗๐}

^{๖๙} กระทรวงศึกษาธิการ, "หนังสือไม่มีเลขที่," สิงหาคม 2531.

^{๗๐} สัมภาษณ์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล, เรื่องเดียวกัน.

2. หลังจากวันที่ 1 กันยายน 2535 ประเทศไทยจะต้องแจ้งให้สถาบันศิลปะแห่งซิดาโกทราบเป็นลายลักษณ์อักษรก่อน 3 เดือนว่าจะเลิกให้ยืม... (ชั้นที่ 1) และรับคืนไปโดยส่งประติมากรรม (ชั้นที่ 2) ให้แก่สถาบันศิลปะฯ ใหม่ และหลังจากวันที่ 1 กันยายน 2539 ไปแล้ว ประเทศไทยจะต้องแจ้งสถาบันศิลปะฯ ก่อน 3 เดือนว่าจะเลิกให้ยืมประติมากรรมชั้นนี้แล้วรับคืนไปโดยส่งประติมากรรมชั้นที่ 3 ให้แก่สถาบันศิลปะฯ หลังจากวันที่ 1 กันยายน 2543 ประติมากรรมชั้นที่ 3 ถูกส่งคืนประเทศไทยต่อเมื่อได้ทำสัญญาตกลงกันแน่นอนระหว่างประเทศไทยและสถาบันศิลปะฯ แล้วว่าจะให้มีการยืมที่สถาบันศิลปะฯ ยอมรับต่อไปในอนาคต

เงื่อนไขข้อที่ 2 ก็ได้รับการโต้แย้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ, ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล และนายพิสิฐ เจริญวงศ์ ในภายหลัง ดังนี้

การปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อตกลงแต่ละครั้งในช่วงของการให้ยืมหมุนเวียนนั้น ทางสถาบันศิลปะแห่งซิดาโกเรียกร้องขอยึดของชั้นที่หนึ่งไว้ก่อนจนกว่าจะได้รับชั้นต่อไป ขอให้เราอย่าลืมว่าใครกันที่เป็นผู้ให้ ใครผู้รับในที่นี้และความมีน้ำใจที่จะให้มีการยืมขึ้นมา

ในข้อเสนอของเรา ประเทศไทยให้สถาบันศิลปะฯ ยืมทับหลังชั้นเยี่ยมที่สุดถึง 3 ชั้น ครั้งละ 1 ชั้นในช่วงเวลา 10 ปี เรารู้สึกว่าเราทำข้อเสนอของเราในบรรยากาศของการนับถือซึ่งกันและกันและเข้าใจกันถึงความรับผิดชอบของรัฐบาลและพิพิธภัณฑ์ที่จะต้องทำตัวเป็นผู้ดูแลทางวัฒนธรรม เราคิดว่าในเวลา 10 ปีของการยืมหมุนเวียนนั้น ทั้งสถาบันศิลปะฯ และประเทศไทยจะพัฒนาสัมพันธ์ภาพให้ดีขึ้นกว่าก่อนขึ้นมาใหม่

อย่างไรก็ตามเมื่อทางสถาบันศิลปะฯ ยืนยันที่จะดำเนินการให้การยืมหมอนเวียน กลายเป็นของขวัญที่ถาวรไปก็เท่ากับตัดการคบหาในฐานะเพื่อนในอนาคตออกไปแล้ว⁷¹

เขาจะคืนให้แต่ขอให้มียะไรไปแลกเปลี่ยนกับเขาเป็นเวลา 10 ปี ผมก็เลือกไป 3 ชิ้น พอจริงเข้าจะเอาการแลกเปลี่ยนนั้นเป็นตลอดไปใครจะยอมได้ เรื่องอะไรจะเอาของไปแลกเปลี่ยนตลอดเราขอให้มีการกำหนดเวลา⁷²

การให้ยืมโบราณวัตถุไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง เขาเขียนตกลงอีกอย่างหนึ่งซึ่งรับไม่ได้ เป็นการดูถูกเราในฐานะเราเป็นตัวแทนรัฐบาลไทยแต่เขาไม่ให้เกียรติ เขียนข้อตกลงด้วยการหลอกล่อ โดยต้องการให้ของชิ้นใดชิ้นหนึ่งอยู่กับเขาตลอดไป ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่ไม่มีกรอบของเวลา⁷³

จะสังเกตเห็นได้ว่าเงื่อนไขของสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกดังกล่าวข้างต้นได้ซ่อนเงื่อนไขไว้โดยเฉพาะข้อที่ 2 ก็ขมวดปมไว้ว่าจะมีขึ้นต่อ ๆ ไปไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งถ้าฝ่ายไทยไม่ตกลงทางสถาบันศิลปะฯ ก็สามารถยึดชิ้นสุดท้ายได้เลย ดังนั้นผลการเจรจาจึงยุติลงโดยไม่สามารถตกลงกันได้ หลังจากนั้นผู้แทนรัฐบาลไทยจึงออกมาพบสื่อมวลชน และได้ให้สัมภาษณ์ถึงการเจรจาที่ไม่สามารถบรรลุข้อตกลงกันได้โดยชี้ให้เห็นความเอาเปรียบของสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก จนสื่อมวลชนพอใจและในวันรุ่งขึ้นข่าวดังกล่าวก็ถูกเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของสหรัฐอเมริกา

23 กรกฎาคม 2531 กลุ่มคนไทย ๓ นครชิคาโก และชาวอเมริกันจำนวนหนึ่งประมาณ 150 คน ได้เดินขบวนประท้วงหน้าสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก เพื่อเรียกร้องให้สถาบันศิลปะแห่ง

⁷¹ กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดียวกัน.

⁷² สัมภาษณ์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล, เรื่องเดียวกัน.

⁷³ สัมภาษณ์ พิลิฐุ เจริญวงศ์, เรื่องเดียวกัน.

ซิกาโก คินท์หลังนารายณ์บรมสินธุ์ให้ประเทศไทยโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ซึ่งในการดำเนินการครั้งนี้คณะกรรมการรณรงค์กรณีสืบหลัง ณ นครซิกาโก ได้ติดโปสเตอร์เชิญชวนให้กลุ่มบุคคลที่รักความเป็นธรรม รวมทั้งศิลปินธรรมไปร่วมเดินขบวนประท้วงดังกล่าวด้วย (โปรดดูภาคผนวก ข ประกอบ) ซึ่งได้รับความสนับสนุนจากกลุ่มบุคคลดังกล่าวด้วยดี

Mr. Luis V. Gutierrez ประธานคณะกรรมการกิจการวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ ได้ออกมาแถลงต่อสื่อมวลชนว่า จะนำเรื่องทับหลังนารายณ์บรมสินธุ์เข้าพิจารณาในสภาเมืองซิกาโกเพื่อลงมติคืนให้ประเทศไทยโดยไม่มีเงื่อนไข "เราไม่เพียงแต่คิดถึงผลกระทบที่สถาบันศิลปะนี้ครอบครองวัตถุโบราณดังกล่าวอย่างเดียว แต่เรากำลังถึงการแสดงออกถึงความไร้น้ำใจกับความจงหองที่สถาบันศิลปะแห่งนี้แสดงต่อชุมชนชาวเอเชียในซิกาโกที่จะไม่ลืมได้ง่าย ๆ"⁷⁴

การที่ได้มีกลุ่มชาวอเมริกันจำนวนหนึ่งได้ให้ความสนับสนุนและความช่วยเหลือกับฝ่ายไทยจนทำให้เกิดความกีดกันทางการเมืองขึ้นในการนำมติเรื่องทับหลังนารายณ์บรมสินธุ์เข้าสู่สภาเมืองซิกาโก ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุลได้ให้ข้อคิดเห็นต่อกรณีดังกล่าวว่า "ชาวอเมริกันส่วนมากเป็นคนใจดีไม่ค่อยรู้จะไรหรอก พอรู้ว่าของชิ้นนี้เคยอยู่เมืองไทย บางคนเคยมาเที่ยวเมืองไทย รักเมืองไทยก็เลยเห็นว่าของชิ้นนี้ควรจะคืน"⁷⁵

ต่อมาสถาบันศิลปะแห่งซิกาโกโดย Mr. Larry Ter Molen รองประธานฝ่ายพัฒนาและกิจการสาธารณชน ได้เสนอข่าวในหนังสือพิมพ์ Chicago Tribune ฉบับวันที่ 8 สิงหาคม 2531 และ 13 กันยายน 2531 โดยมีสาระสำคัญดังนี้

⁷⁴สยามรัฐ (23 กรกฎาคม 2531) : 7.

⁷⁵สัมภาษณ์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล, เรื่องเดียวกัน.

การคืนรูปปั้นที่ถูกลักขโมยมาแก่ประเทศไทยโดยไม่มีสิ่งใดตอบแทนจะเป็นการสร้างตัวอย่างที่เป็นอันตรายซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดประตูให้แก่ประเทศอื่นทำตามโดยขอให้มีการคืนโบราณวัตถุของตนเช่นเดียวกัน และสิ่งนี้จะเป็นการทำลายสนธิสัญญาของยูเนสโก ปี พ.ศ. 2513 ที่ระบุให้ประเทศใดก็ตามที่ประสงค์จะได้ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมของตนที่ถูกลักขโมยมาคืนจะต้องจ่ายค่าตอบแทนอันเป็นธรรมให้แก่ผู้ซื้อโดยสุจริตหรือบุคคลผู้มีกรรมสิทธิ์โดยสมบูรณ์ในทรัพย์สิน สิ่งใดที่เราทำนั้นสอดคล้องกับพันธบัตรในสหรัฐอเมริกาอื่น ๆ ทั้งหมด

แม้ว่าเราจะมีสิทธิตามกฎหมายโดยสมบูรณ์และได้มาซึ่งทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์โดยสุจริต เราก็ยังรู้สึกเห็นอกเห็นใจกับความปรารถนาของชาวไทยที่จะนำทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับคืนสู่ปราสาทพนมรุ้งที่ได้มีการปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่

นอกจากนี้สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกได้รับทราบจากชาวกัมพูชาว่าประเทศไทยก็ตีประเทศสยามก่อนหน้านั้นก็ดียังไม่ได้เกิดขึ้นเลยในขณะที่มีการสร้างวัดนั้นขึ้นนั่นคือผลงานของชาวเขมรผู้เป็นบรรพบุรุษของชาวกัมพูชาทุกวันนี้ ดังนั้นจึงไม่สมควรคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้แก่ประเทศไทย เพราะว่าทับหลังดังกล่าวเป็นของกัมพูชาในทางวัฒนธรรม⁷⁶

หลังจากนั้น นายประพันธ์ นันทยา ประธานคณะกรรมการรณรงค์กรณีสืบค้นทับหลัง ณ นครชิคาโก ได้ตอบโต้การเสนอข่าวเกี่ยวกับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ดังกล่าวข้างต้นในหนังสือพิมพ์ Chicago Tribune ฉบับวันที่ 26 สิงหาคม 2531 ว่า

⁷⁶ Chicago Tribune (August 8, 1988) : 11.

Ibid., p. 14.

ในอดีตที่ผ่านมา พิพิธภัณฑ์หลายแห่งก็ได้คืนศิลปวัตถุที่ถูกขโมยมาให้แก่ประเทศเจ้าของซึ่งก็ได้รับกิตติวีลส์เป็นอย่างมากเป็นการตอบแทน รัฐบาลไทยได้เคยแสดงความใจกว้างหลายครั้งที่ได้เสนอให้ยืมศิลปวัตถุชิ้นอื่นมาตั้งแสดงแทน แต่สถาบันศิลปะแห่งชาติก็ยังคงต้องการรักษาหน้ามากกว่าที่จะใช้โอกาสตามที่เสนอไป

ถึงเวลาแล้วที่สถาบันศิลปะแห่งชาติโกจะยุติการกระทำอันน่าละอายและการให้ข้อมูลที่ผิด ๆ ตามที่เราได้ประสมมา ชาวไทยตระหนักถึงความสำคัญของทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ต่อประเทศไทยเป็นอย่างมากและควรจะคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กลับมายังประสาทพนมรุ้ง โดยไม่มีเงื่อนไข⁷⁷

3 ตุลาคม 2531 สมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย, ชมรมนักโบราณคดีสมัครเล่น, ชมรมอนุรักษ์ศิลป, โบราณคดีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตลอดจนกลุ่มอาจารย์ และนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากรได้ออกแถลงการณ์เรื่องทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์โดยขอให้ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นหาช่องทางอื่นดำเนินการแก้ไขเพื่อรักษามรดกวัฒนธรรมของชาติ และแถลงความจริงต่าง ๆ ให้ประชาชนทราบทุกระยะโดยเฉพาะการตอบโต้การแถลงการณ์ของสถาบันศิลปะแห่งชาติโกให้ทันต่อเหตุการณ์⁷⁸ รวมทั้งข้อเสนอดังกล่าว เกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

19 ตุลาคม 2531 นางศิริวรรณ ลากเจริญทรัพย์ ผู้แทนคณะกรรมการรณรงค์กรณีทับหลัง ณ นครชิคาโก ได้ยื่นหนังสือกับรัฐบาลไทยโดยผ่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้รัฐบาลไทยแสดงท่าทีต่อกรณีทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้ชัดเจนกว่านี้ ตลอดจนให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชน ว่า

⁷⁷ Chicago Tribune (August 26, 1988) : 8.

⁷⁸ "สมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทยและกลุ่มอนุรักษ์ต่าง ๆ, "แถลงการณ์กรณีทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์," 3 ตุลาคม 2531.

น่าเสียดายที่ไม่มีโอกาสยื่นหนังสือให้กับนายกรัฐมนตรี ขณะนี้คนไทยในอเมริกา กำลังรอดูท่าทีที่แน่ชัดของรัฐบาลไทย เท่าที่ผ่านมารัฐบาลไม่เคยแสดงความสนใจ เรื่องนี้เลย ขณะที่สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกสร้างข่าวอยู่ตลอดเวลา รัฐบาลก็ไม่เคย แก้วขาว หรือให้ข่าวชี้แจงอะไรอย่างแน่ชัดลงไปเลย ปล่อยให้กลุ่มคนไทยไม่กี่กลุ่ม ดำเนินการเรียกร้องสมบัติของชาติและต่อสู้กับสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกอยู่เพียงลำพัง ซึ่งแท้ที่จริงแล้วเป็นหน้าที่ของรัฐบาลไทยโดยตรงในฐานะที่เป็นตัวแทนของคนไทย ทั้งชาติ⁷⁹

25 ตุลาคม 2531 นายพิสิฐ เจริญวงศ์ หนึ่งในคณะกรรมการดำเนินการทางคืน ทัพหลังนารายณ์บรมมสินธุ์ กระทรวงศึกษาธิการได้เดินทางไปให้ข้อเท็จจริงต่อคณะกรรมการ กิจการวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ สภาเมืองชิคาโก โดยมี Mr. John M. Madrzyk เป็น ประธาน โดยมีผู้แทนสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก ผู้แทนรัฐบาลไทยและผู้สนใจเรื่องดังกล่าวประมาณ 80 คน ได้เข้าร่วมฟังการซักถาม ซึ่งผลปรากฏว่า คณะกรรมการกิจการวัฒนธรรมและกิจการ พิเศษ สภาเมืองชิคาโกได้มีมติเห็นชอบให้ร่างข้อมติ (resolution) ที่จะเสนอสภาเมืองชิคาโก โดยให้สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกส่งคืนทัพหลังนารายณ์บรมมสินธุ์ให้แก่ประเทศไทยต่อไป โดย ก่อนหน้านี้ 1 วัน ในวันที่ 24 ตุลาคม 2531 Mrs. Verginia Verdis โฆษกสถาบันศิลปะ แห่งชิคาโก ได้แถลงข่าวต่อสำนักข่าวเอ.พี.ว่า จะส่งคืนทัพหลังนารายณ์บรมมสินธุ์กลับประเทศ ไทย ต่อเมื่อมูลนิธิ Elizabeth F. Cheney ได้จัดหาศิลปวัตถุที่มีคุณค่าทางศิลปะเท่าเทียม กับทัพหลังนารายณ์บรมมสินธุ์ให้แก่สถาบันศิลปะแห่งชิคาโกแล้วโดยสถาบันศิลปะฯ จะสละสิทธิ ครอบครองต่าง ๆ ที่มีอยู่และบริจาคให้กับประเทศไทยต่อไป ซึ่ง Mr. Raymon Simon ที่ปรึกษากฎหมายของสถาบันศิลปะแห่งชิคาโกคาดว่าจะเป็นเวลา 30 วันจะส่งคืนทัพหลัง

⁷⁹ คณะกรรมการรณรงค์คืนทัพหลังฯ, ทางทัพหลังนารายณ์บรมมสินธุ์ยังมีดมน,

นารายณ์บรรทมสินธุ์ให้แก่ประเทศไทยได้^{๑๐} ซึ่งปรากฏว่าสื่อมวลชนในชิคาโกได้ให้ความสนใจต่อกรณีทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์เป็นอย่างมากได้มีการเผยแพร่ข่าวในวันดังกล่าวออกไปสู่สาธารณชน

อนึ่งการเดินทางไปให้ข้อเท็จจริงของนายพิสิฐ เจริญวงศ์ ต่อคณะกรรมการกิจการวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ สภาเมืองชิคาโก ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ได้ให้ข้อคิดเห็นต่อประเด็นดังกล่าวที่น่าสนใจว่า

ตอนที่สภาเมืองชิคาโกเปิด คุณพิสิฐไป เขาก็ฉลาดเมื่อสภาเมืองประชุมกัน ก็มีเรื่องมูลนิธิ Elizabeth F. Cheney เข้ามา แต่เขาบิดเจียบ พอประชุมเขาขอพูดก่อนว่าเขาจะคืนให้ เพราะว่ามูลนิธิ Cheney จะซื้อของให้ไปให้ข้อเท็จจริงก็ไม่มีประโยชน์อะไร เพราะเขาบอกว่าจะคืนให้เท่ากับว่าเราหน้าแตก บังเอิญผมเคราะห์ดีผมไม่รู้เรื่อง แต่ตอนที่คุณพิสิฐไปน่าจะมึนงงกฎหมายไปด้วย เพราะเรื่องนี้เกี่ยวกับกฎหมายและการชโยย ผมก็เลยไม่ไปน่าจะเอานักกฎหมายไปแทน ที่นี้ปรากฏว่านักกฎหมายไม่ได้ไปหรอก เขาให้คุณพิสิฐไปคนเดียว ซึ่งปรากฏว่าเขาชิงแกล้งเสียก่อนว่าเขาจะคืนให้อยู่แล้ว ที่คุณพิสิฐไปพูดก็ไม่มีน้ำหนักอะไร พอคุณพิสิฐแกล้งปรากฏว่า กรรมการสภาเมืองชิคาโกหลายคนลุกจากที่ประชุมไป^{๑๑}

อนึ่งจากการศึกษาเทคนิคและ/หรือรูปแบบต่าง ๆ ของกลุ่มผู้สนับสนุนการคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์จำนวน 9 กลุ่ม ได้พบข้อสังเกตบางประการดังต่อไปนี้

^{๑๐} กระทรวงการต่างประเทศ, "หนังสือที่ กต. 0703/79545," 3 พฤศจิกายน 2531.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล, เรื่องเดียวกัน.

1. เทคนิคและ/หรือรูปแบบต่าง ๆ ของกลุ่มผู้สนับสนุนการคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ได้ใช้วิธีการ 7 วิธี ซึ่งวิธีการที่กลุ่มต่าง ๆ นิยมใช้มากที่สุด คือ การเสนอข่าว/บทความในหนังสือพิมพ์ รองลงมาคือการเข้าพบบุคคลสำคัญและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อยื่นหนังสือ/เจรจา การออกแถลงการณ์ การจัดอภิปราย การติดต่อกันทางหนังสือ รวมทั้งการติดต่อกันส่วนตัว

2. การดำเนินกิจกรรมของแต่ละกลุ่มผู้สนับสนุนการคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ได้กำหนดแนวทางกว้าง ๆ ไว้ร่วมกันโดยยังคงเอกลักษณ์หรือจุดยืนของตน อาทิเช่น สมาชิกของกลุ่มผู้สนับสนุนการคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ที่เป็นข้าราชการระดับสูงมักนิยมใช้วิธีการทางการทูตโดยติดต่อทางหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ค่อนข้างระมัดระวังมิให้กระทบกระเทือนสถานภาพของตนตลอดจนความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศ ดังเช่น นายพูน วีระประเสริฐ อดีตคณบดีคณะโบราณคดี กรมศิลปากร ได้ให้ความเห็นต่อกรณีดังกล่าวว่า

แต่การทวงคืนค่อนข้างจะเป็นปัญหาละเอียดอ่อนมีแง่มุมของกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้อง, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งมาได้มาทวงอย่างกรณีทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ บางทีปฏิกิริยาที่แสดงออกต่อสหรัฐอเมริกา บางครั้งก็น่าเป็นห่วงที่ว่าจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเสื่อมถอยไปหรือเปล่า สิ่งเหล่านี้เราค่อนข้างจะระมัดระวังในฐานะเราเป็นสถาบันการศึกษา^{๑๒}

3. การติดต่อประสานงานในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มผู้สนับสนุนการคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ส่วนใหญ่ใช้วิธีผ่านตัวแทนของแต่ละกลุ่มหรือติดต่อกันทางหนังสือ

4. การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มผู้สนับสนุนการคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์กับสหรัฐอเมริกาจะเน้นในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะกับสถาบันศิลปะแห่งชิคาโก โดยตรงมากกว่ากับ

^{๑๒} สัมภาษณ์ พูน วีระประเสริฐ, เรื่องเดียวกัน.

รัฐบาลสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการไม่มีพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องดังกล่าว ทำให้ไม่ได้เน้นถึงวิธีการทางกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาว่าด้วยการคืนทรัพย์สินทางวัฒนธรรม

ดังนั้นอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะของกลุ่มผู้สนับสนุนการคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์จำนวน 9 กลุ่ม เป็นกลุ่มที่มารวมตัวกันชั่วคราวโดยมีจิตสำนึกร่วมกันในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ทำให้การเกาะกลุ่มมีลักษณะหลวม ๆ โดยที่กลุ่มผู้สนับสนุนการคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ได้ใช้วิธีการ 7 วิธี โดยใช้วิธีการเสนอข่าว/บทความในหนังสือพิมพ์มากที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย